

Gouda naoorlogse architectuur en stedenbouw

inventarisatie 2005

Els Bet, stedenbouwkundige
Dolf Broekhuizen, architectuurhistoricus

Gymzaal Willem de Zwijgersingel

Gouda

naoorlogse architectuur en stedenbouw

Commissie Cultuurhistorie
Inventarisatie in opdracht van het Gemeentebestuur van Gouda

Els Bet, stedenbouwkundige
Dolf Broekhuizen, architectuurhistoricus

Maarten Wamsteeker, vormgeving
© Juni 2005

foto omslag: gallerijflat Vrijheidlaan

Zijraam R.K. St. Jozefkerk, Aalberseplein

Inhoud

1. Inleiding	6
Opdracht	
Verantwoording	
Leeswijzer	
Aanbeveling	
Advies	
2. Historische analyse	9
Gouda en de wederopbouw	
De binnenstad en uitbreidingswijken	
De ontwerpers van uitbreidingsplannen	
Verkavelingwijze	
Groenstructuren en verkeer	
Centrale voorzieningen	
3. Beschrijving per gebied	16
Binnenstad	
Korte Akkeren	
Kromme Gouwe	
Nieuwe Park	
Kadebuurt	
Kort Haarlem	
Ouwe Gouwe en Boerhaavekwartier	
Achterwillens	
Vreewijk	
Oosterwei I	
Oosterwei II (Sportbuurt)	
Historische uitvalswegen	
Siermetselwerk	
Beeldende kunst	
Groenstructuur	
Detailering	
4. Ontwerpers	53
Lijst van ontwerpers	
5. Verantwoording	54
Lijst met interviews, bronnen en archieven	
6. Foto's	57
Foto's van geïnventariseerde objecten per wijk, alfabetisch op straatnaam	
Bijlage	
CD met het verslag en foto's per wijk, alfabetisch op adres (pdf)	

I. Inleiding

Opdracht

De wederopbouw wijken en wederopbouwarchitectuur in Nederland staan op dit moment sterk onder druk. Niet zelden zijn de woningen in de wijken die gebouwd zijn in de periode 1940-1965 naar huidige maatstaven klein. Als gevolg van andere bevolkingssamenstelling verandert de behoefte aan collectieve voorzieningen in deze wijken. Om deze en andere redenen zijn in diverse naoorlogse wijken en buurten transformatieprocessen gaande. In het kader van het programma Stedelijke Vernieuwing worden plannen ontwikkeld om de wijken te vernieuwen. Daarbij worden bijvoorbeeld de woningvoorraad meer gedifferentieerd, voorzieningen veranderd, waterbeheersing opnieuw bezien, en de openbare ruimte heringericht. In enkele wijken is gesloopt, verdicht of zijn functies veranderd.

Ook in Gouda is de herstructurering in volle gang. Net als in zoveel andere steden worden ook de wederopbouw wijken in Gouda aangepast aan nieuwe eisen. Drie voorbeelden kunnen dit verduidelijken. In Gouda Oost is een ingrijpende herstructureringsoperatie aan de gang waarbij het woningaanbod en voorzieningenareaal aangepast zullen worden aan de eisen, mogelijkheden en behoeftes van deze tijd en daarbij zal afbraak van oude bebouwing niet uit de weg worden gegaan. Een buurt met flats in Achterwillens is vrijwel geheel ingepakt in trespabeplating. Deze buurt heeft een frisse aanblik gekregen door de bakstenen weg te werken achter rose en witte kunststof platen. De flauwe dakhelling is als aanleiding genomen om de kopgevels van de stroken een tympanmotief mee te geven met een neo-klasseke stijl. De bebouwing rond het Uiverplein, heeft een nieuwe gevelisolatie gekregen en staat op de nominatie om gesloopt te worden. Uit dit onderzoek zal naar voren komen dat dit project een van de eerste samenhangende naoorlogse buurten is in Gouda.

Bij die transformatie speelden cultuurhistorische overwegingen lange tijd nauwelijks een rol. Sinds de jaren negentig van de twintigste eeuw wordt in diverse gemeenten een actief beleid gevoerd om bij die transformatieprocessen de cultuurhistorische waarden meer in de afwegingen te betrekken. Een goed uitgangspunt voor de bepaling van de cultuurhistorische waarden is een inventarisatie. Een dergelijke inventarisatie, geschreven in opdracht van de gemeente Gouda, ligt nu voor u. Doel van deze inventarisatie is een overzicht geven van de architectuur en stedenbouw uit de periode 1940-1965 in Gouda. Dit overzicht dient als uitgangspunt voor het ontwikkelen van verder beleid ten aanzien van de omgang met naoorlogse architectuur in Gouda.

Verantwoording

De methode van deze inventarisatie is grotendeels gebaseerd op de richtlijnen zoals die door de Rijksdienst voor de Monumentenzorg in Zeist (RDMZ) zijn opgesteld. De RDMZ heeft voor het bepalen van de historische factor van wederopbouwarchitectuur en -wijken richtlijnen vastgesteld. Deze zijn omschreven in de publicatie van de Projectgroep Wederopbouw van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg: *De naoorlogse wijk in historisch perspectief. Methodiek voor het in kaart brengen van de historische factor van naoorlogse wijken*, Den Haag 2000-2001.

De opdracht betrof een inventarisatie van alle wederopbouwarchitectuur in Gouda. In aansluiting op de richtlijnen van de RDMZ begint de inventarisatie met een historische analyse. In deze historische analyse worden de uitgangspunten van de oorspronkelijke situatie beschreven. Vervolgens worden in een tweede deel de wijken apart beschreven, steeds op een identieke manier. Aan bod komen achtereenvolgens stedenbouw, bebouwing, infrastructuur, groenstructuur, beeldende kunst, en de bestaande situatie.

Omdat uit bestaande literatuur zeer weinig bekend is over de wederopbouwarchitectuur en de wederopbouw wijken van Gouda, is archiefonderzoek uitgevoerd om de totstandkoming van de wijken en de architectuur te reconstrueren. Dat bleek gecompliceerd te zijn. De dossiers zijn zeer omvangrijk, de plangeschiedenis is zeer lang. Er is zelden sprake van een 'definitief ontwerp' dat ongewijzigd werd gerealiseerd. Plan- en besluitvorming, uitvoering, aanpassing en herziening voor gebieden loopt gedurende de gehele periode door. Ontwerpen en gebieden werden voortdurend aangepast en op onderdelen herzien. Plannen konden al in uitvoering zijn nog voordat de raad ze had goedgekeurd. In deze inventarisatie wordt voor de gebieden waar dat mogelijk was, aangegeven wanneer de bouw van de wijk of de buurt in grote lijnen een aanvang nam.

De inventarisatie is gebaseerd op een schouw ter plekke, interviews, archiefonderzoek en literatuuronderzoek. Het veldwerk is uitgevoerd in de gehele stad, niet alleen in de wederopbouw wijken. Ook in de binnenstad en in de wijken daar buiten zijn incidentele invullingen of buurten gebouwd in de wederopbouwperiode. Deze zijn in de inventarisatie meegenomen. Het kan voorkomen dat objecten niet in deze inventarisatie worden gemeld. Dat betekent niet dat het object niet van belang is. Het was binnen deze opdracht niet mogelijk om elk adres uit de wederopbouw te fotograferen. Nog afgezien van het feit dat ter plekke niet altijd duidelijk is of een object uit de wederopbouwperiode is.

Het was niet mogelijk om binnen het tijdsbestek van de opdracht van elk object dat in deze inventarisatie is opgenomen het bouwjaar in het archief van Bouw- en Woningtoezicht vast te stellen. De afbakening van objecten uit de periode van 1940 tot 1965 is soms moeilijk te trekken. In eerste opzet is de inventarisatie op verzoek van de opdrachtgever ruim gehouden. Gebouwen ontworpen in 1939 maar opgeleverd in 1942, zijn in de inventarisatie opgenomen. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor buurten die ontworpen zijn in bijvoorbeeld 1961, maar bebouwd in 1967. Er is in dit stadium voor gekozen om deze objecten wel in de inventarisatie op te nemen en pas in tweede instantie eventueel verder te selecteren.

Het resultaat van deze inventarisatie is te beschouwen als een eerste stap. In de beschrijving zijn vooralsnog de meest opvallende elementen benoemd. De inventarisatie geeft weer een groot deel van de wijken, buurten, objecten en structuren uit deze periode binnen de huidige gemeentegrenzen van Gouda.

Leeswijzer

Deze inventarisatie bestaat uit een rapport en een compact disk. Het verslag van de inventarisatie begint met een tekstdeel waarin de wederopbouw wordt beschreven en geanalyseerd. Na de inleiding met leeswijzer in hoofdstuk 1, wordt in hoofdstuk 2 een historische analyse gegeven van de wederopbouw van Gouda. Daarna worden in hoofdstuk 3 de wijken en buurten apart besproken. Deze wijken worden steeds op dezelfde manier besproken, om onderlinge vergelijking mogelijk te maken. Achtereenvolgens komen aan bod de binnenstad, Korte Akkeren, Kromme Gouwe, Nieuwe Park, Kort Haarlem en Kadebuurt, Ouve Gouwe, Achterwillens, Vreewijk, Oosterwei I en II en historische uitvalswegen. Hoofdstukken 4 en 5 bieden overzichten van respectievelijk ontwerpers die uit de literatuur naar voren zijn gekomen en een verantwoording van de bronnen. Hoofdstuk 6 betreft een lijst met foto's van alle geïnventariseerde objecten, geordend per wijk en op adres. De bijlage bij het verslag bestaat uit een compact disk die raadpleegbaar is op een computer met Adobe Acrobat Reader. Deze digitale database is identiek aan hoofdstuk 6: het bevat een lijst met adressen en foto's van de objecten.

Aanbeveling

Deze inventarisatie biedt voor het eerst een overzicht van wederopbouwarchitectuur in Gouda. Met dit overzicht kunnen afwegingen worden gemaakt ten aanzien van de omgang met deze categorie gebouwen en wijken die om allerlei redenen aan transformatie onderhevig zijn. Daarbij gaat het niet alleen om de gebouwen zelf maar ook om de ruimtelijke verbanden, de groenstructuur en de verkeerstructuur die vaak in nauwe samenhang met elkaar zijn ontworpen. De ingrepen zijn verschillend van schaal. Het gaat niet alleen om sloop en nieuwbouw (differentieren van de eenzijdige woningvoorraad) maar ook functieverandering (bijvoorbeeld kerken en scholen). Veel van de oorspronkelijke ontwerp verdwijnt door onderhoud en beheer (kozijnen, schilderwerk, herinrichting binnenterreinen of herbestrating). Er zijn verschillende eigenaren betrokken bij de veranderingen: de gemeentelijke diensten, corporaties, beleggers en eigenaar-bewoners. Deze complexe problematiek vraagt om een veelzijdige aanpak. Wij zijn van mening dat dit rapport aanleiding geeft tot het uitwerken van gemeentelijk beleid ten aanzien van wederopbouwarchitectuur.

Advies:

- 1. Nader onderzoek doen naar mogelijkheden om de cultuurhistorische waarden bij beheer en bij onderhoud van naoorlogse architectuur en stedenbouw meer mee te wegen. Daarbij gaat het niet alleen om onderhoud aan de architectuur, maar ook om onderhoud van de openbare ruimte en groenvoorziening.**
- 2. Meer aandacht besteden aan de wederopbouwarchitectuur in de Welstandsnota. De wijken kunnen hierin nader omschreven worden.**
- 3. Vervolgonderzoek uitvoeren naar de wederopbouwarchitectuur. Een dergelijk onderzoek dient gericht te zijn op een nadere selectie van waardevolle gebouwen en ensembles.**

Pauluskerk, Van Hogendorpsplein

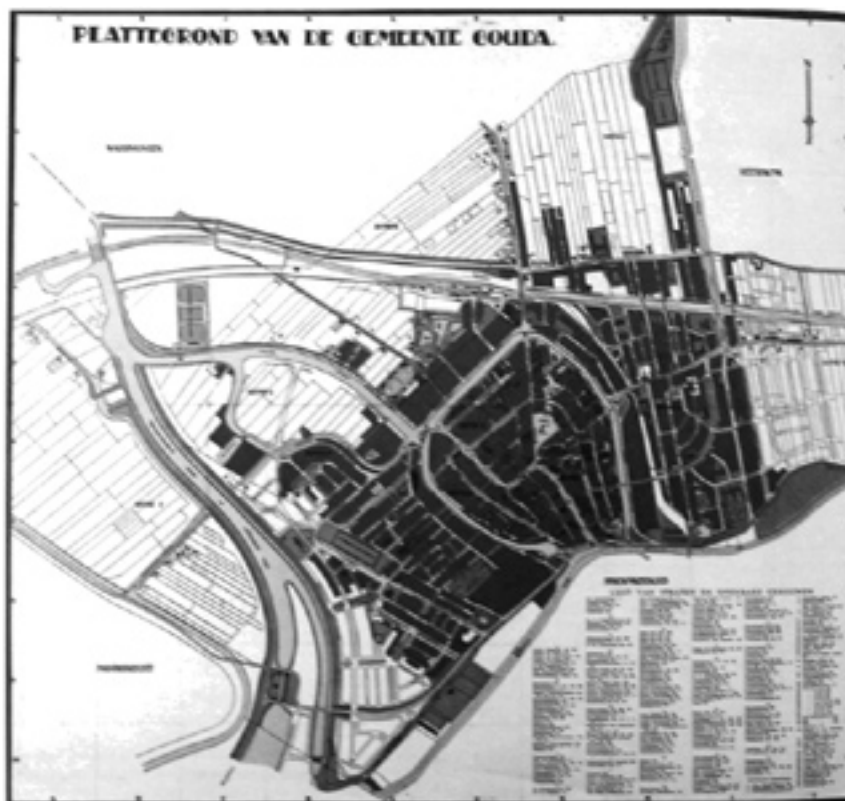

2. Historische analyse

Gouda en de wederopbouw

Gouda presenteert zich als een monumentenstad. Veel gebouwen en structuren in Gouda leggen getuigenis af van de rijke geschiedenis. Daarbij speelt de binnenstad met onder andere de bebouwing rondom de Markt met Stadhuis, Waag en St. Janskerk een evidente rol. Die objecten worden duidelijk herkend vanwege de monumentale waarde. De historische stad is echter het resultaat van een doorlopend proces van uitbreidingen en veranderingen. Tijds grenzen van wat eigentijds is en wat historisch is, schuiven op. Minder bekend is dat de architectuur in de binnenstad en in de uitbreidingswijken erom heen die tijdens de wederopbouwperiode werden gerealiseerd, ook tot het cultuurhistorische erfgoed gaan behoren. Deze relatief jonge historie behoort inmiddels tot het gebouwde erfgoed van Gouda, die net als de oudere gebouwen voortdurend worden aangepast aan nieuwe sociale en economische eisen. Ook in de wederopbouw zijn bijzondere gebouwen, buurten en wijken gerealiseerd waarvan de cultuurhistorische waarde nog moet worden bepaald. In de periode 1940-1965 werd in Gouda intensief gebouwd. Vanwege de bevolkingstoename was er behoefte aan nieuwe woningen en bijbehorende voorzieningen zoals kerken, winkels en scholen. De bevolking groeide in deze periode gestaag: van 36.000 inwoners in 1945 naar 50.000 inwoners in 1974 (en 72.000 inwoners in 2001).

In grote lijnen verrees de bebouwing van de nieuwe buurten en wijken als een krans rondom de bestaande bebouwing waarvan de binnenstad het centrum was. Stukje bij beetje breidde Gouda langs de randen haar woon- en werkgebieden uit. Kenmerk van de Goudse uitbreidingswijken tijdens de wederopbouw is de kleinschalige wijze van aanpak. Steeds werd een relatief klein terrein bebouwd. Achterliggende idee was een op handen zijn grenscorrectie, die echter lang op zich liet wachten. Gouda wilde in het noorden uitbreiden, maar kon dat lange tijd niet omdat gronden niet in bezit waren van de gemeente Gouda. Wel werd een begin gemaakt met het uitbreiden van de centrale voorzieningen op terrein rondom het station dat al in bezit was van de gemeente. Hier kwamen een ziekenhuis, scholen voor voortgezet onderwijs, verzorgingsinstellingen. De verbindende infrastructuur die het gebied rondom het station ook werkelijk als nieuw centraal gebied had kunnen laten functioneren is niet geheel gerealiseerd. De oostelijke spoortunnel is aangelegd. De westelijke doorgaande verbinding is nooit gerealiseerd. Pas in de jaren zestig werd grondgebied van de gemeente Waddinxveen geannexeerd, waarna in de jaren zeventig

Plattegrond van Gouda 1947

de uitbreidingswijk Bloemendaal kon worden gerealiseerd. Bloemendaal is het eerste naoorlogse uitbreidingsplan dat op een relatief grote schaal is ontworpen.

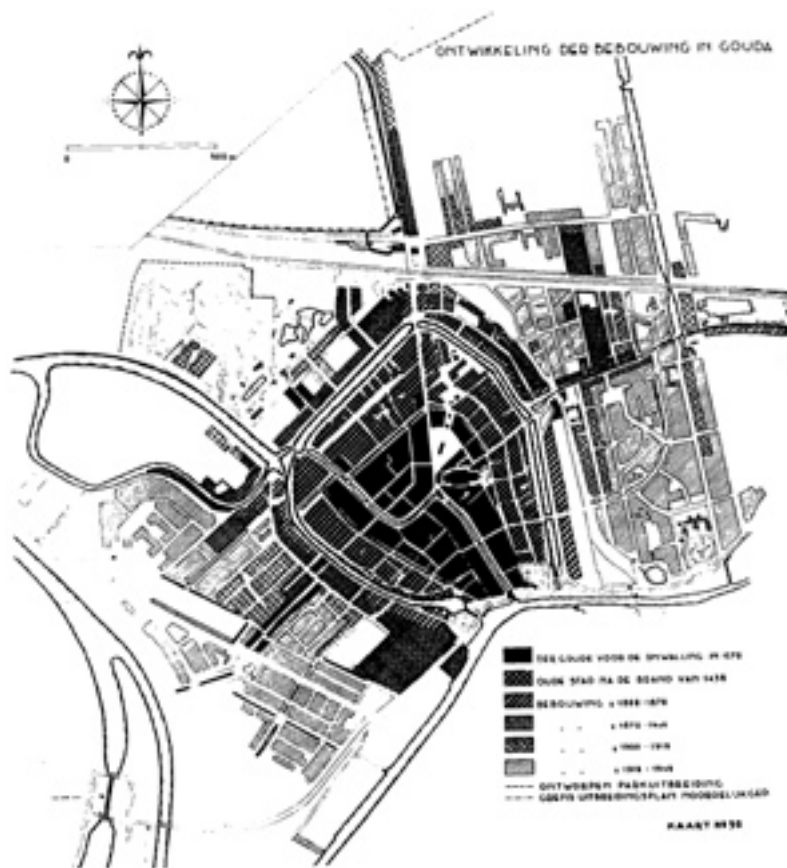
Omdat Gouda in de Tweede Wereldoorlog gelukkig gespaard is gebleven van een grootschalige vernietiging, heeft de stad geen omvangrijk wederopbouwgebied in de historische stad. In vergelijking met steden als Rotterdam, Middelburg en Arnhem is de schade als gevolg van oorlogshandelingen in het centrum van Gouda relatief beperkt. Toch is Gouda niet geheel ongeschonden uit de strijd gekomen.

Vooraf infrastructuur is het doelwit geweest van geallieerde vernietigingsaanvallen. Het treinstation, de spoorlijn en strategische doelen langs de IJssel en de Gouwe zijn meerdere keren getroffen. Schade ontstond onder andere aan het treinstation en aan enkele gebouwen in de omgeving van het station. Tijdens bombardementen die op 25 februari en 13 juni 1941 werden uitgevoerd, liep een aantal panden schade op. Schade ontstond bijvoorbeeld in de Crabethstraat, Ridder van Catsweg, Cornelis Ketelstraat, Noothoven van Goorstraat, Krugerlaan, Fluwelensingel en de Burgemeester Martenssingel. De herbouw van het merendeel van deze panden startte nog in datzelfde jaar, maar werd niet in alle gevallen direct afgerond. Tijdens een bombardement in 1943 raakten het treinstation en enkele huizen aan de Stationsweg en Boelekade beschadigd. Vanwege deze relatieve geringe schade kan in Gouda niet gesproken worden van grootschalige herbouw of herstel. Van inpassing, uitbreiding en nieuwbouw is echter wel sprake.

Direct na de beëindiging van de oorlog was Nederland economisch gezien arm. De eerste naoorlogse jaren in Nederland stonden in het teken van materiaal-schaarste, tekort aan geschoold personeel en gebrek aan financiële middelen. Activiteiten die prioriteit kregen waren veelal gericht op sociaal-economisch herstel van het door oorlog sociaal en materieel gehavende land. In Gouda kregen het herstel en verbetering van de infrastructuur veel aandacht. Zo werden, relatief snel, de dempingen in de binnenstad, het Bolwerkplan, het herstel van het treinstation en stationsplein, de bouw van het spoorviaduct en het Albert Plesmanplein uitgevoerd.

De binnenstad en uitbreidingswijken

In Gouda kwamen tijdens de wederopbouw uitbreidingsplannen tot stand op basis van surveys (wetenschappelijke onderzoeken en tellingen) en prognoses (schattingen van toekomstige behoeftes) op het gebied van bijvoorbeeld bevolkingsgroei, economische ontwikkeling en verkeersstellingen. De uitbreidingswijken in Gouda zijn gerealiseerd om tegemoet te komen aan de bevolkingstoename. Een van de belangrijkste onderzoeken met aan-

Kaart Gouda 1950

bevelingen voor de toekomst was het tweedelige rapport 'Gouda' dat in 1950 werd uitgebracht. Dit zogeheten 'stadsplan-rapport' was in opdracht van het gemeentebestuur (opdracht 1947) opgesteld door het Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland en het Economisch-Technologisch Instituut voor Zuid-Holland, in overleg met het Architectenbureau Verhagen, Kuiper, Gouwetor en De Ranitz. Deel I van dit stadsplan-rapport betrof de survey. Deel II droeg als ondertitel 'De Toekomst' en bevatte een schets van de meest wenselijke toekomstige ontwikkelingen van Gouda, met een perspectief tot ongeveer 1970. Dit rapport was een belangrijke onderlegger voor de relatie tussen binnenstad en uitbreidingsplannen vanaf 1950.

Het stadsplan-rapport 'Gouda' (1950) bevatte een visie op de relatie binnenstad en uitbreidingswijken die richtinggevend is geweest voor de wederopbouwijken. Centraal idee van enkele naoorlogse uitbreidingsplannen van Gouda was de wijkgedachte: de uitbreidingswijken worden beschouwd als wijken met voorzieningen op wijk en buurtniveau. Dit gold niet voor Vreewijk. Dat was voor de voorzieningen aangewezen op de binnenstad. Maar bij Oosterwei en Ouwe Gouwe werd de Wijkgedachte gehanteerd als kenmerkend theoretisch kader. Het grootste deel van het leven speelde zich af binnen de grenzen van die wijken. Maar de wijken waren niet geheel zelfvoorzienend. De voorzieningen van een stedelijke schaal bleven in het stadscentrum geconcentreerd. Er was altijd een verbinding met het stadscentrum. Voor de verbetering van de bereikbaarheid van de stadscentra trad cityvorming op: dempingen, verbeteringen verkeersstructuur. Daar waren diverse winkels en bedrijven gevestigd. Het centrum was ook de meest geschikte plaats voor de vestiging van nieuwe kleinschalige bedrijven. Nieuwe grootschalige bedrijven en (vervuilende) industrie werden geconcentreerd op een nieuw bedrijventerrein: het industriegebied Kromme Gouwe.

Opvallend aan het stadsplan-rapport 'Gouda' uit 1950 was het ontbreken van een 'Basisplan'. Er hoorde geen getekende kaart bij met een toekomstige ruimtelijke visie op de hele stad met omgeving. Het bevatte in die zin niet een samenhangend concept tussen uitbreidingsplannen, survey, fysieke ruimte en gemeenschapsofbouw. In de praktijk werden uitbreidingsplannen steeds als zogeheten 'uitbreidingsplannen in onderdelen' vastgesteld. De nieuwe wijken kwamen als een krans rondom het centrum te liggen, daarmee werd voortgeborduurd op de vooroorlogse praktijk. In 1959 werd wel een Basisplan opgesteld, maar dat betrof uitsluitend een basisplan voor de binnenstad.

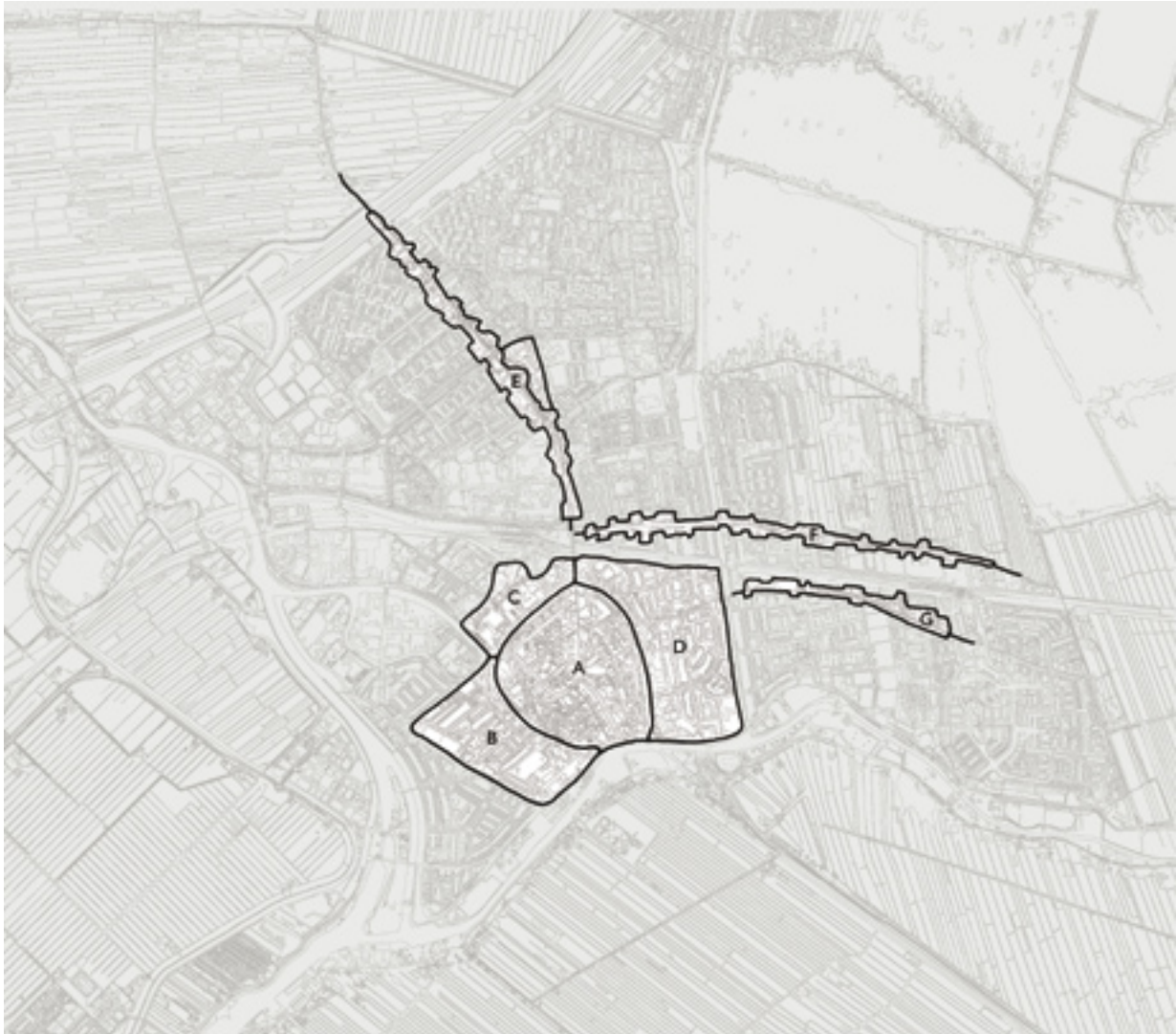
De eerste naoorlogse bebouwing werd gerealiseerd binnen de kaders van de bestaande uitbreidingsgebieden. De nog niet bebouwde gebieden van vooroorlogse wijken werden eerst ingevuld. Voor de nieuwe invullingen werden herzieningen op de bestaande uitbreidingsplannen vastgesteld. Relevant voor de wederopbouw zijn de volgende uitbreidingsplannen in onderdelen. Herziening Korte Akkeren (met Uiverplein 1950, Weidebloemkwartier 1951), Gouda Noord (het huidige Ouwe Gouwe 1954), Noordwest (het huidige Parkkwartier, 1954); Vreewijk (1957) en Achterwillens (1957), Oosterwei I (1958), (Vreewijk en Oosterwei I zijn het huidige Oosterwei), Oosterwei II (het huidige West Goverwelle). Het kwam geregeld voor dat het raadsbesluit waarin de bestemmingssplannen werden goedgekeurd, werden genomen terwijl de uitvoering van de plannen al gaande was.

De planvorming en uitvoering van bebouwing van buurten en wijken duurde meerdere jaren. De vroegste bebouwing verrees in Korte Akkeren, Nieuwe Park, Ouwe Gouwe en Kort Haarlem. Daarna werden Vreewijk, Achterwillens, Oosterwei I en Oosterwei II bebouwd. Aan diverse wijken werd tegelijk gewerkt. Deze wijken en buurten zullen in het derde hoofdstuk per gebied worden beschreven.

De ontwerpers van de uitbreidingsplannen

De uitbreidingswijken van Gouda die tijdens de wederopbouwperiode zijn gerealiseerd, werden voor een groot deel ontworpen door een particulier bureau: het architectenbureau Verhagen, Kuiper en Gouwetor. Dit bureau was in Nederland een autoriteit op het gebied van uitbreidingsplannen en werkte op dat moment in meer dan twintig gemeenten aan uitbreidingsplannen. Het bureau was werkzaam op het gebied van architectuur, stedenbouw en landschapsplanning. Het ontwierp grote stadsuitbreidingen van Rotterdam, Breda, Den Bosch en Arnhem. Het bureau werkte onder wisselende samenstellingen. In gemeentelijke stukken werd Verhagen genoemd als 'de stedenbouwkundig adviseur van de gemeente'. Verhagen gold in zijn tijd als een van de belangrijkste stedenbouwkundigen. Het bureau is voortgekomen uit het bureau van de beroemde Delftse hoogleraar M.J. Granpré Molière. Omstreeks 1950 overleed Piet Verhagen en werd J. de Ranitz directielid van het bureau. Vanaf dat moment wordt De Ranitz genoemd als stedenbouwkundig adviseur van de gemeente. Overigens bleef de naam Verhagen na zijn overlijden nog lange tijd opgenomen in de naam van het bureau. Architect Rudi Bleeker is een latere ontwerper die aan het bureau verbonden is geweest. Het bureau heeft zich ontwikkeld tot het huidige bureau Kuiper Compagnons.

Al in de jaren dertig werkte de gemeente Gouda op geregelde basis samen met het bureau van Verhagen, Kuiper en Gouwetor. Het was het vaste bureau waar de gemeente Gouda voor het ontwerpen van uitbreidingsplannen mee samenwerkte. Zo gaf het gemeentebestuur in 1939 opdracht aan dit bureau uitbreidingsplannen voor Kort Haarlem en Korte Akkeren te herzien. De stedenbouwkundige ontwerpen werden als uitbreidingsplannen in onderdelen vastgesteld, waarbij een stratenplan en straatprofielen op kaarten werden vastgelegd. Het

Naoorlogse stadsinbreidingen van Gouda

- A** Binnenstad
- B** Korte Akkeren
- C** Nieuwe Park

- D** Kort Haarlem
- E** Bloemendaalseweg
- F** Graaf Florisweg
- G** Achterwillenseweg

programma van eisen, waar de woonbehoefte een belangrijk onderdeel van uitmaakte, werd door de gemeente bepaald. Deze uitbreidingsplannen konden na verloop van tijd worden bijgesteld en aangepast, zoals het ontwerp voor de wijk Korte Akkeren, dat diverse malen is herzien. De architectuur werd ingevuld door andere bureau's. Slechts in een enkel geval leverde het bureau ook het ontwerp voor de architectuur, zoals de vier flats van het Boerhaavekwartier langs de Bleulandweg uit 1967.

Natuurlijk werkte het bureau niet zelfstandig aan de uitbreidingsplannen. De belangrijkste adviserende en controlerende instanties die bij de totstandkoming betrokken waren zijn het Economisch-Technologisch Instituut en het Instituut Stad en Landschap. Deze twee instellingen en het bureau van Verhagen, Kuiper en Gouwetor kregen in 1947 van het gemeentebestuur opdracht een survey uit te voeren naar de economische, sociale en ruimtelijke ontwikkeling van Gouda. Deze studiegroep publiceerde in 1950 het onderzoeksrapport 'Gouda' uit 1950, dat ook wel het 'Stadsplan-rapport' werd genoemd. Dat rapport bestond zoals gezegd uit twee delen: een analyse van de bestaande situatie (deel I) en een advies voor toekomstige ontwikkelingen (deel II).

Alle bouwactiviteiten in de wederopbouw stonden onder nationale supervisie van het regeringscommissariaat voor de Wederopbouw, geleid door de Algemeen Gemachtigde J.A. Ringers. Er was een groot ambtenaren apparaat ingesteld met provinciale commissies om de schrale middelen na de oorlog te verdelen. Deze commissies

Naoorlogse stadsuitbreidingen van Gouda

1 Korte Akkeren volgens plan 1931	(1940-1956)	6 Kromme Gouwe	(1949-1976)
2 Uiverplein	(1940-1956)	7 Vreewijk + Ijsselhof (7a)	(1952-1958)
3 Weidebloemkwartier	(1945-1956)	8 Achterwillens	(1958)
4 Ouwe Gouwe	(1950-1952)	9 Oosterwei I	(1958)
5 Nieuwe Park	(tot ca. 1980)	10 Oosterwei II (Sportbuurt)	(1967-1971)
		11 Boerhaavekwartier	(1968-1972)

controleerden alle bouwactiviteiten en wezen prioriteiten aan. Voor Gouda was gedurende de wederopbouw onder andere de Provinciale Adviescommissie van het Commissariaat voor de Wederopbouw actief. Overigens bekleedden Verhagen en De Ranitz invloedrijke posities in deze commissies. In 1946 werd Verhagen door Ringers aangesteld als supervisor voor de wederopbouw van alle in de Tweede Wereldoorlog verwoeste stads- en dorpskernen in Nederland. J. de Ranitz werd in 1940 aangesteld in de architectencommissie voor de provincie Zeeland.

Aan het eind van de jaren zestig veranderde geleidelijk de samenwerking tussen het particuliere stedenbouwkundige bureau en de gemeente. Toen nam de gemeente meer dan voorheen zelf het ontwerp ter hand door de uitbreiding van een stedenbouwkundige ontwerpafdeling binnen de dienst Publieke Werken. Een goed voorbeeld hiervan is de buurt rond het Gloriantplantsoen in Achterwillens dat door Gerard Struyk van de dienst Openbare Werken is ontworpen. De gemeentelijke dienst tekende vanaf die periode ook zelf uitbreidingsplannen, alhoewel samenwerking bleef bestaan met het bureau van De Ranitz en met andere bureau's. Zo waren delen van Bloemendaal-Oost (1971-1974) ingevuld in samenwerking met het bureau JOB, dat sterke overeenkomsten vertoonde met John Habrakens SAR-methode. Tegelijk met de annexatie van bouwgrond in de gemeente Waddinxveen, breidde de gemeente tevens de capaciteit van de stedenbouwkundige dienst uit.

Verkavelingwijze

Bijzonder kenmerk van wederopbouwarchitectuur is de gestandaardiseerde bebouwingswijze en open verkaveling door middel van stroken en in wooneenheden. Gedifferentieerde wooneenheden in stroken worden in verschillende combinaties op regelmatige wijze herhaald: gestempeld. Door verschillende woningtypologieën of ruimtelijke combinaties ontstonden verschillende stempels. Een wooneenheid bood een woning 'van de wieg tot het graf'. In een wooneenheid waren verschillende soorten woningen voor alle soorten huishoudens: van woningen voor alleenstaanden en kinderloze echtparen, tot woningen voor grote gezinnen en bejaarden. In Gouda zijn relatief weinig van dergelijke stempelverkavelingen. Geregeld komt voor een hybride vorm van gestandaardiseerde bouw op het stramien van gesloten bouwblokken.

In het Weidebloemkwartier (Hoefbladstraat) en in het Nieuwe Park (Winterdijk) is bijvoorbeeld strokenbouw toegepast. In het Weidebloemkwartier zijn de stroken afgestemd op de geografische en infrastructurale omstandigheden. Langs de Winterdijk staan evenwijdig aan elkaar meerdere gelijkvormige woonstroken met gestapelde en geschakelde woningen. Wat betreft de oriëntatie van woonplattegrond is veelal sprake van een ontsluiting door middel van galerijen of portieken aan de straatzijde van de strook en een semi-openbare tuin aan de andere zijde van de strook. De hoofdontsluiting van de buurt loopt langs een van de kopse kanten van de stroken.

Oosterwei I wordt gekenmerkt door een bijzondere vorm van een stempelverkaveling: In het hart van de wijk liggen vier open blokken identieke (stempel-)verkaveling. Nergens anders in Gouda komt deze verkavelingwijze op een zo heldere en goed bewaarde vorm voor. Twee stempels liggen tussen de Gedenklaan en de Vrijheidslaan. De twee andere liggen tussen Verzetslaan en Eendrachtsweg. Langs de noordrand van Oosterwei I is een van de beste voorbeelden van een cul de sac met vrijstaande bebouwing als onderdeel van een buurtopbouw. De Helena Rietbergstraat is een rand van vrijstaande woningen gegroepeerd langs een doodlopende straat. De bebouwing langs deze straat was bestemd voor de economisch beter gesitueerden van de buurt.

De bebouwing in Oude Gouwe wordt gekenmerkt door grootschalige toepassing van gesystematiseerde bouw in combinatie met een grotendeels gesloten bebouwing. Het is een hybride vorm van traditionele verkaveling en moderne bouwwijze die door de hele wijk is toegepast.

In Achterwillens zijn bij de Merlijnstraat en Elckerlycstraat kleinschalige stempels toegepast. Deze stempels vormen samen met andere stroken en bebouwing een buurt. Het Gloriantplantsoen in Achterwillens is een goed voorbeeld van strokenbouw en een cul de sac. In het Gloriantplantsoen vormen woonstroken, ontsluiting van de woningen, openbare ruimte met groen, een doodlopende woonstraat, woonpaden en parkeerplaatsen een samenhangend geheel dat redelijk gaaf bewaard is gebleven.

Groenstructuren en verkeer

De groenstructuren en waterlopen bij deze wederopbouwarchitectuur verdienen aparte aandacht. De openbare ruimte bij de open verkaveling is vaak in samenhang met de strokenbouw ontworpen. De openbare ruimte sluit aan op de typologie van de woonstroken en de ontsluiting van de woningen. Niet alleen het groen vormt een geïntegreerd onderdeel van de stempels, ook het stratenpatroon en de verkeersafwikkeling is in nauwe samenhang met de stroken ontworpen. Er is sprake van een hiërarchische opbouw en gescheiden systemen, bestaande uit doorgaande wegen, wijkontsluitingswegen, buurtstraten en woonstraten (verkeer bestemd voor de woningen aan de straat), gescheiden fietspaden en voetgangerspaden, en parkeerhoven of parkeerpleinen. Vanuit centrale groene assen loopt een vertakt stelsel van groen-aanleg de woonbuurten in.

Bijzonder voor de Goudse situatie is de bebouwing langs enkele oude uitvalswegen waar nog de oude polderverkaveling van voor 1900 zichtbaar is die zo kenmerkend was voor de buitengebieden van Gouda. In de wederopbouw groeiden enkele van deze polderwegen en tiendwegen uit tot doorgaande wegen voor snelverkeer of langzaamverkeer zoals de Ridder van Catsweg en Bloemendaalseweg, de Winterdijk, en de Voorwillenseweg. De

wederopbouwarchitectuur langs deze wegen vormt een nieuwe samenhang met de oude uitvalswegen van de gemeente Gouda. Voorbeelden hiervan zijn het Gloriantplantsoen en eenvoudige arbeiderswoningen bij de Voorwilenseweg, strokenbouw en scholen langs de Winterdijk, een vrijstaand woonhuis aan de Bloemendaalseweg.

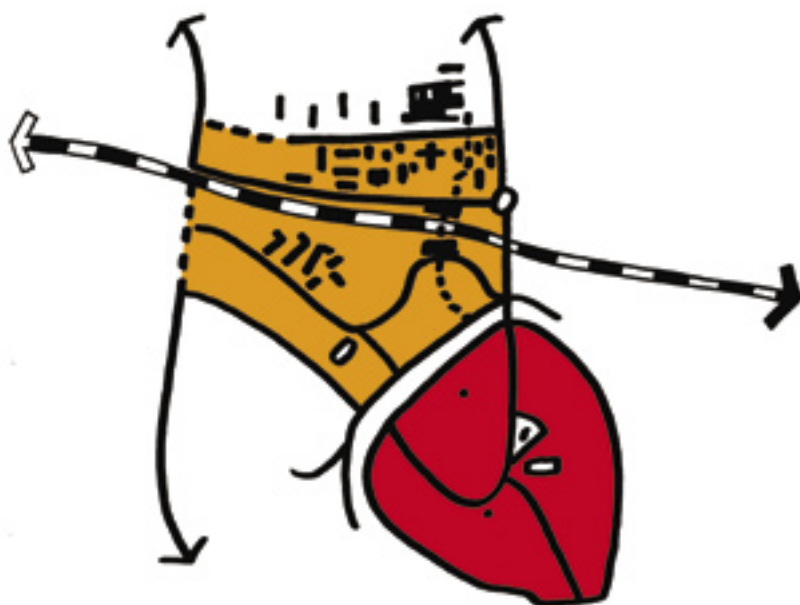
Centrale voorzieningen

De bouw van centrale voorzieningen tijdens de wederopbouw, zoals kerken, scholen en winkels, verschilt in Gouda sterk per wijk.

Kerken fungeren als markering van het hart van de wijk of liggen bij de entree tot de wijk. Het zijn een soort landmarks of aandachtspunten van de wijk. Tijdens de wederopbouw zijn in ieder geval drie kerken gebouwd in Gouda Noord: De St. Josefkerk met losstaande toren (1962) aan het Aalberseplein, de Pauluskerk (1963) aan het Van Hogendorpsplein en de Gereformeerde kerk met kosterswoning (1964) aan het Ronsseplein. De Gereformeerde Vredeskerk in Oosterwei is pas in 1971 gebouwd.

Tijdens de wederopbouw zijn vele scholen gebouwd, zowel in de binnenstad, Korte Akkeren, Kadebuurt en Kort Haarlem, als in de wederopbouw wijken en -buurten. Bijzonder bij de scholenbouw in de wederopbouw wijken is de clustering van scholen in gebieden en groenstroken. Voorbeelden van dergelijke scholenclusters zijn: bij de Winterdijk, Ronsseweg en Ronsseplein, de groene assen en randen in Ouwe Gouwe, en de groene centrale assen door Oosterwei.

In Korte Akkeren zijn winkels veelal gebouwd als 'winkel op de hoek'. In Ouwe Gouwe zijn winkels bijvoorbeeld opgenomen in de plint langs de centrale toegangsweg: Van Maasdamstraat. Ook rondom de binnenstad zijn winkels in plintbebouwing opgenomen: Vredesbest. Een van de weinige wederopbouw-winkels aan de Markt is mogelijk Markt 50 (Jamin). In Vreewijk zijn vrijwel geen winkels ontworpen: buurtbewoners waren aangewezen op de voorzieningen in de binnenstad. In Oosterwei I, dat verder van de binnenstad vandaan lag, was voor het eerst in Gouda sprake van een winkelcentrum uit de wederopbouwperiode. De winkels zijn geconcentreerd langs de centrale as (De Kortestraat) in een cluster van voorzieningen met kerk, school en parkeerplaatsen op een parkeerplein. Deze winkels zijn onderdeel van de centrale voorzieningenstroken in de wijken. Ze zijn ruimtelijk geplaatst in het centrum en langs centrale toegangswegen.

Uitbreiding centrale voorzieningen richting het noorden, rondom het station. Ontwikkeling sinds het stadsplanrapport Gouda 1950.

3. Beschrijving per gebied

Binnenstad

Stedenbouw

Tijdens de wederopbouw vonden diverse bouwactiviteiten in de Goudse binnenstad plaats, aanvankelijk zonder dat een overkoepelend basisplan van kracht was. Er was sprake van een incidentele besluitvorming. Steeds vond per gebied en vanuit een wisselende invalshoek een ingreep plaats. Ingrepen hadden bijvoorbeeld betrekking op woningbouw, scholenbouw, verkeersstructuur of monumentenzorg. Pas eind jaren vijftig werd een basisplan voor de binnenstad opgesteld dat een overkoepelend karakter had. Het bestond uit een kaart met geschreven toelichting voor het gebied binnen de singels en werd in 1959 opgesteld. In dit 'Stedenbouwkundig Basisplan' (1959) werd een balans gezocht tussen de sanering van de binnenstad (dempingen, krotopruijing, cityvorming, parkeren) met het te behouden waardevolle historische karakter. Voorafgaand aan de vaststelling van dit Basisplan lagen de activiteiten in de binnenstad zeker niet stil.

Monumentenzorg kreeg tijdens de wederopbouw veel aandacht. Zoals in zoveel historische steden van Nederland werden de monumenten in de Goudse binnenstad gekoesterd als trotse symbolen van een stedelijk en nationaal verleden. De pleinbebouwing aan de Markt kreeg daarbij bijzondere aandacht. Al in 1935 was de Goudse Markt een van de eerste gebieden in Nederland die werd aangewezen als beschermd stadsgezicht. Tijdens de bezettingsjaren, in 1943, werd dit geactualiseerd en werd een nieuwe marktbebouwingsverordening van kracht. Direct na de Tweede Wereldoorlog kreeg de omgang met monumenten een nieuwe impuls. Meerdere monumenten werden in de jaren vijftig en zestig gerestaureerd, alsof de gemeente wilde benadrukken dat Gouda, en de Goudse bevolking, ongeschonden de strijd hadden doorstaan. Maar het gaf ook het economische stadshart een sterke impuls. In het licht van de economische 'schrale' na-oorlogse jaren is de hoeveelheid restauraties in Gouda opmerkelijk.

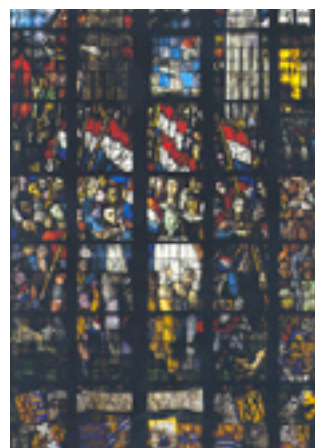
Tegelijk met de restauratie van monumenten werd de centrumfunctie van de binnenstad versterkt. Uit de sociaal-economische survey 'Gouda' die in 1950 werd gepubliceerd, blijkt dat de binnenstad werd gezien als 'city'. De binnenstad was het economische hart van de stad waar de voorzieningen waren geconcentreerd. In de wijken en nieuwe uitbreidingswijken daaromheen werden woningen, scholen en kerken gedacht. De bewoners maakten voor hun voorzieningen gebruik van het stadscentrum. Om de binnenstad beter toegankelijk te maken werden enkele grachten gedempt.

Woonbebouwing

De bouw van nieuwe woonbebouwing in de binnenstad tijdens de wederopbouw was incidenteel. Op tal van plaatsen zijn nieuwe invullingen gerealiseerd. Maar veel mogelijkheden voor uitbreiding van het aantal woningen bood de binnenstad niet. De grootschalige woningbouw verrees in de buitenwijken.

Centrale voorzieningen

Het was waarschijnlijk niet geheel zonder symboliek dat het stadhuis op de markt als eerste van de monumenten werd gerestaureerd. In 1952 werd het gerestaureerde stadhuis, naar ontwerp van architect Ad van der Steur,

in gebruik genomen. De feestelijke openingshandeling werd verricht door de koningin. Het stadhuis, midden op het plein in het centrum van de binnenstad, was het symbool bij uitstek van de langdurige verbondenheid tussen burgers en bestuurlijke macht en de aangewezen plaats waar openbaar bestuur, sociaal leven en collectief belang bij elkaar komen.

Een jaar later in 1953 volgde de restauratie het religieuze centrum: de Sint Janskerk, die met het hoge schip en spitse toren de skyline van Gouda domineert. Bijzonder in de kerk is het 'bevrijdingsglas', dat in 1947 in een van de vensters werd geplaatst. Het ontwerp van de bekende Nederlandse kunstenaar Charles Eyck is gemaakt naar aanleiding van de bevrijding. Bovenin het glas zijn afgebeeld apocalyptische ruiters die dood en verderf zaaien. In de voorstellingen aan de zijkanten worden beproevingen afgebeeld. Het centrale middendeel is bestemd voor triomf en vreugde: de bevrijding die verbeeld wordt door een kleurrijke stoet. Op de achtergrond is een opvallend rood-wit-blauwe vlag. In het glas is onder meer de tekst opgenomen: '[We] Gedenken hen, die toen het volk verslagen en machteloos scheen, de vaan der vrijheid hoog hebben gedragen, door alles heen' (dichter Yge Foppema). Het is het jongste glas in de serie wereldberoemde 'Goudse glazen' in deze kerk.

In 1956 werden de Visbanken gerestaureerd en in 1959 de Waag. Het net voor de oorlog, in 1939, gesloopte Lazaruspoortje werd in 1964 weer herbouwd. In 1965 en 1971 werden achtereenvolgens het Catharina Gasthuis en de Agnietenkapel gerestaureerd. In de binnenstad verzeen enkele nieuwe voorzieningen met een regiofunctie. Na de sloop van de Kleiwegkerk in de jaren zestig (1964) verrees op deze centrumlocatie winkelbebouwing van Vroom en Dreesman. Vanwege de centrumfunctie van de stad was de binnenstad ook de aangewezen locatie voor gebouwen van openbaar bestuur op stedelijk niveau. Het in 1956 gebouwde nieuwe politiebureau aan de Houtmansgracht 4, een ontwerp van E.H. en H.M. Kraayvanger, is hiervan een goed voorbeeld.

Groenstructuur en verkeer

Van nieuwe groenstructuur in de binnenstad is tijdens de wederopbouw nauwelijks sprake. Eerder deed zich een afname voor van wat we nu als groen zien. Waterlopen van grachten en singels omzoomd door bomen werden gedempt en heringericht voor autoverkeer om tegemoet te komen aan nieuwe economische en maatschappelijke eisen. De brug van de Naaierstraat over de Turfmarktgracht is in 1961 gebouwd om de Naaierstraat een betere verbinding aan de noordzijde te geven. In de Goudse binnenstad worden relatief laat, ten opzichte van andere steden, grachten gedempt. In 1940-1945 worden Nieuwe Haven gedempt, in 1954 Achter de Vismarkt, Naaierstraat en Nonnenwater, en in 1961-1962 werden de Raam en Korte Raam gedempt. Door de demping van grachten ontstonden relatief brede staten in verhouding tot de hoogte van de bebouwing. Langs de singels rondom de binnenstad vonden eveneens verkeersingrepen plaats. De Rabatbrug met het fraaie brugwachtershuisje bij het Bolwerk is hiervan een goed voorbeeld. Bij de dempingen in de binnenstad hoorden weliswaar plannen voor schaalvergroting van de bebouwing, maar daar is in de praktijk niet veel van gerealiseerd. Wel verrees langs het singeltracé rondom de binnenstad nieuwe bebouwing met een grotere schaal, in aansluiting op het toenemende verkeer over deze singels. Illustratief hiervoor is de garage met woningen Blekerssingel 66.

Huidige situatie

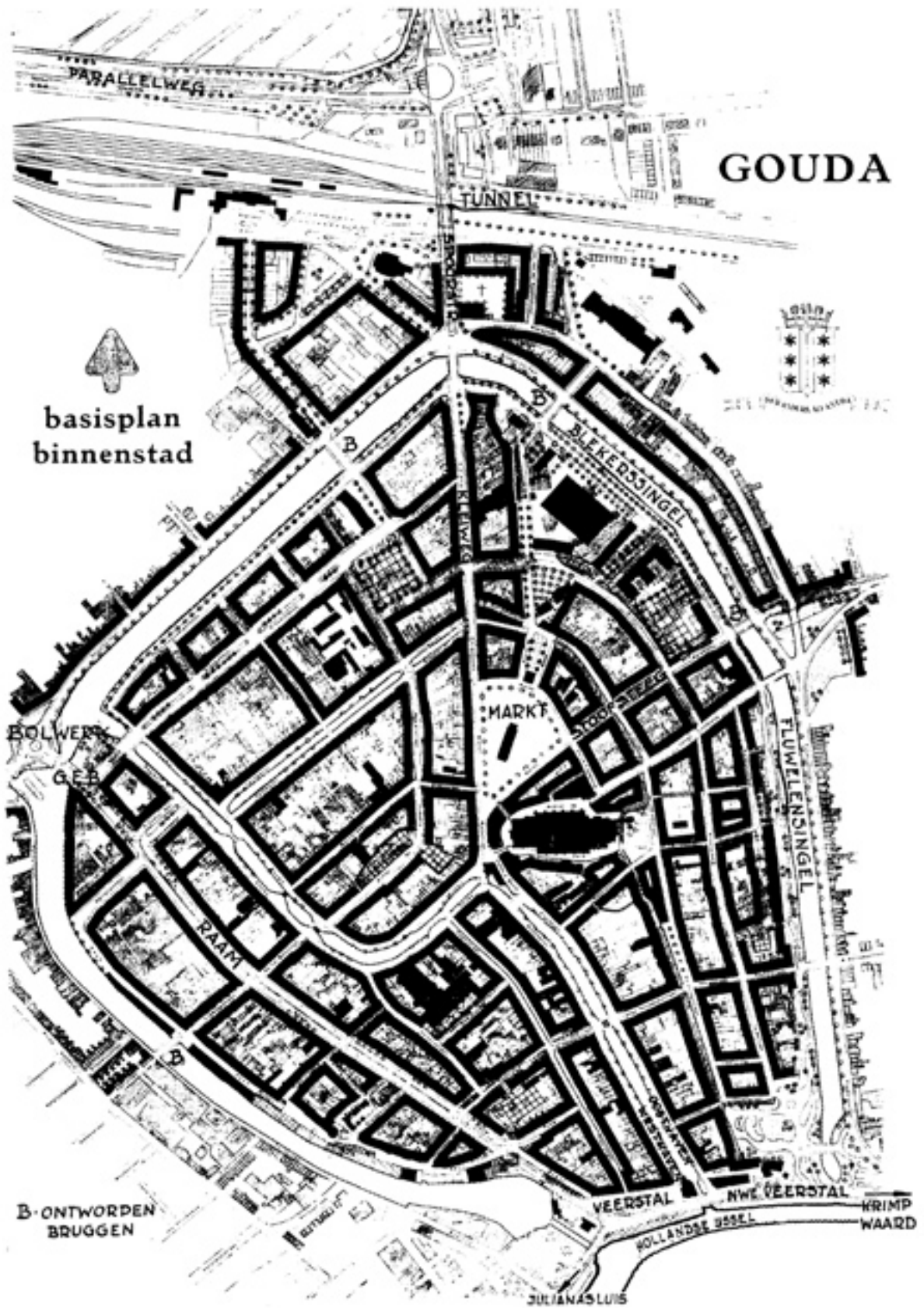
Tot op heden wordt de historische binnenstad van Gouda in stand gehouden. Tegelijk vinden incidentele ingrepen en vernieuwingen plaats. Ook de visie op de binnenstad met een regionale centrumfunctie voor de omliggende wijken en gebieden geldt nog steeds.

Bronnen: Ontwerp en toelichting marktbouwingsverordening, 1943. Groene Hart Archief, ac 57, 1941-1945, code I3-8 Stedebouwkundig Basisplan, 1959. Groene Hart Archief, ac 321, inv.nr. 10.487

Marktbebouwingsverordening Gouda, 1943

Basisplan binnenstad 1959

Korte Akkeren (herziening uitbreidingsplan)

Stedenbouw

Het uitbreidingsplan voor de 'arbeiderswijk' Korte Akkeren ten westen van de binnenstad was grotendeels rond 1903 ontworpen als onderdeel van het Uitbreidingsplan Gouda (1903). Dit ontwerp werd tot aan 1940 diverse malen herzien en aangepast (o.a. 1908, 1931). De eerste bebouwing verrees in het oostelijke deel van Korte Akkeren, dat tegen de bestaande stadsbebouwing aan lag. In 1941, toen een nieuwe herziening werd vastgesteld, waren het meest noordelijke en zuidelijke deel nog niet bebouwd. In 1947 gaf de gemeente opdracht aan het bureau Verhagen, Kuiper en Gouwetor om de bestaande bebouwingsvoorstellen voor Korte Akkeren te herzien en het geschikt te maken voor naoorlogse woningbouw: strokenbouwverkaveling en de toepassing van systeem-bouw. Overigens werden niet alle nog onbebouwde gebieden tijdens de wederopbouw met hoogbouw bebouwd. In diverse delen van de wijk werd de praktijk van bebouwing in twee lagen gecontinueerd. In het nieuwe bestemmingsplan dat het bureau Verhagen, Kuiper en Gouwetor in 1948 tekende werden allerlei wijzigingen op het oude bestemmingsplan doorgevoerd. Een belangrijk verschil betrof de bebouwingswijze van twee gebieden: Weidebloemkwartier en het Uiverplein. Kenmerkend element van de nieuwe buurten was de relatief meer open verkavelingswijze. Niet (meer) een geheel gesloten bouwblok langs de straat is hoofdelement van de bebouwingswijze, maar een min of meer open verkavelingswijze door middel van woonstroken en wooneenheden stond voorop. In de praktijk was het ontwerp nog sterk gerelateerd aan een verkaveling en verkeerstructuur met gesloten bouw-blokken. De nieuwe bebouwingswijze vergde een aangepaste ontsluitingsmethode. Het verkavelingsplan voor de bebouwing rond het Uiverplein werd vastgesteld door een particulier bedrijf, Welschen, in samenwerking met de dienst gemeentewerken van Gouda. Het verkavelingsplan voor het Weidebloemkwartier werd in hoofdzaak door gemeentewerken uitgewerkt.

Woonbebouwing

In het nieuwe bestemmingsplan (1948) werd de bestaande bebouwing van in hoofdzaak twee lagen in Korte Akkeren in de gebieden Weidebloemkwartier en rond het Uiverplein ingevuld met strokenbouw in twee tot vier lagen. In de toelichting op de herziening (1948) werden deze hoogteverschillen gepresenteerd als een soort economische noodzaak: de slechte economie en het gebrek aan materialen en aan arbeiders en dwong tot systeem-bouw en stapelbouw. Het stadsplan-rapport uit 1950 presenteerde deze hoogbouw als wenselijke ruimtelijke differentiatie in het stadsbeeld. De hogere bebouwing in de nieuwe gebieden werd voorgesteld als ruimtelijke afwisseling met de lagere bebouwing in de rest van de wijk. De hoogbouw voorkwam monotonie. In contrast met het merendeel van de bestaande bebouwing van twee lagen die grotendeels tussen 1900 en 1940 in Korte Akkeren was gebouwd, werd in deze buurt hoogbouw gebouwd ter afwisseling van de wijk. Langs de noordrand staan de hoge stroken dwars op de doorgaande weg. Aan de westzijde staat de bebouwing dwars op de dijk, zodat tussen de stroken door zichtlijnen zijn vanuit de wijk op de dijk.

De bebouwing aan het Uiverplein werd omstreeks 1950 gerealiseerd. Het verkavelingsplan werd in hoofdzaak door gemeentewerken uitgewerkt. Het is gebouwd volgens het systeem Welschen. In de kopgevels van de woonstroken zijn de systeemelementen goed te zien. Het complex met woonbebouwing, groenvoorziening, en verkeerstraat is als een samenhangend complex ontworpen, in aansluiting op de specifieke stedenbouwkundige situe-

ring. Deze woonbuurt rond het Uiverplein is zelfs opgenomen als voorbeeldproject in de publicatie Woonstijl en woonwensen. Waardering van etagewoningen, uitgegeven door de Centrale Directie van de Wederopbouw en de Volkshuisvesting in 1954. Lange rijen geschakelde woonstroken zijn in vier lagen gestapeld. De situering van de bouwstroken is afgestemd op de mogelijkheid tot herhaling en op de ruimtelijke vorm van het gebied.

Het Weidebloemkwartier is omstreeks 1951-1953 gebouwd. De buurt wordt gekenmerkt door strokenbouw (geen stempelverkaveling), waarbij de stroken afwisselend oost-west en noord-zuid zijn georiënteerd. De stroken liggen evenwijdig langs de straten of staan er dwars op. Dit levert een afwisselend straatbeeld op en is ruimtelijk gevarieerd. Ook vond afstemming plaats op de landschappelijke situatie: vanuit de ruimte tussen de stroken zijn doorkijken naar de dijk. De lagere bebouwing die in de buurt is opgenomen om woondifferentiatie binnen de buurt te verkrijgen, ligt langs de oostzijde, met een min of meer losse verkaveling.

Centrale voorzienigen

De herziening van Korte Akkeren in de jaren vijftig betrof niet alleen de woningbouw maar ook scholenbouw. Vanwege bevolkingstoename was extra onderwijsruimte noodzakelijk. Langs groene assen was de bouw van nieuwe scholen voorzien: onder andere aan de Tesselschadestraat en het Oranjeplein. De meeste collectieve voorzieningen liggen op de koppen van de singels en op plaatsen waar asverdraaiingen in het stratenpatroon plaats vinden.

Groenstructuur en verkeer

Verhagen, Kuiper en Gouwetor brachten in het bestemmingsplan de nieuwe bebouwingsmethode in overeenstemming met een nieuw stratenpatroon. In de plaats van een rechte straat voor alle verkeer kwam een hiërarchische verkeersstructuur met doorgaande wijkwegen (Rotterdamseweg, Koningin Wilhelminaweg) voor gemotoriseerd verkeer en zijstraten en woonstraten voor bestemmingsverkeer. Tussen de stroken lagen voetpaden voor voetgangers. Het parkeren wordt in de plannen opgenomen door middel van parkeerhoven bij de stroken. Ook de groenstructuur (spelvoorzieningen, semi-openbaar groen) werd aan de strokenbouw aangepast.

Tussen de stroken rond het Uiverplein zijn groene hoven die zijn verbijzonderd door poorten. Deze ruimtelijke compositie en detaillering geven de buurt een scheiding tussen een straatzijde met woonverkeer en een semi-openbaar groen gebied met rustige sfeer voor voetgangers en spelende kinderen.

Langs de westzijde van het Weidebloemkwartier zijn de stroken dwars op de dijk geplaatst zodat zichtlijnen vanuit de buurt op de omgeving ontstaan. Deze stroken worden ontsloten door doodlopende woonstraten en hebben wandelpaden. Het Margrietplein is te beschouwen als een centraal plein. Langs de noordrand zijn de stroken dwars op de doorgaande weg geplaatst. De noord-zuid gerichte Hoefbladstraat is min of meer een groene as. Het groen is voor een groot deel geconcentreerd langs de rand van wijk, gebruik makend van het aanwezige dijklichaam en een wiel. De groene parken bij het Lisplantsoen, Ranonkelplantsoen en het Dotterplantsoen zijn buurtparken. De noordrand met de doorgaande weg (de Rotterdamseweg) die wordt begeleid door de waterloop is te beschouwen als een fragment van een Parkway.

Huidige situatie

Tot op de dag van vandaag heeft het Uiverplein een eigen identiteit. Wel is de buitengevel voorzien van isolatie. De bebouwing aan het Uiverplein staat op de nominatie om te worden gesloopt. Het Weidebloemkwartier is nog redelijk oorspronkelijk.

Bron: Ontwerp en toelichting partieel uitbreidingsplan Korte Akkeren, herziening 1948. Groene Hart Archief, ac 520, inv.nr. 741

Korte Akkeren 1955

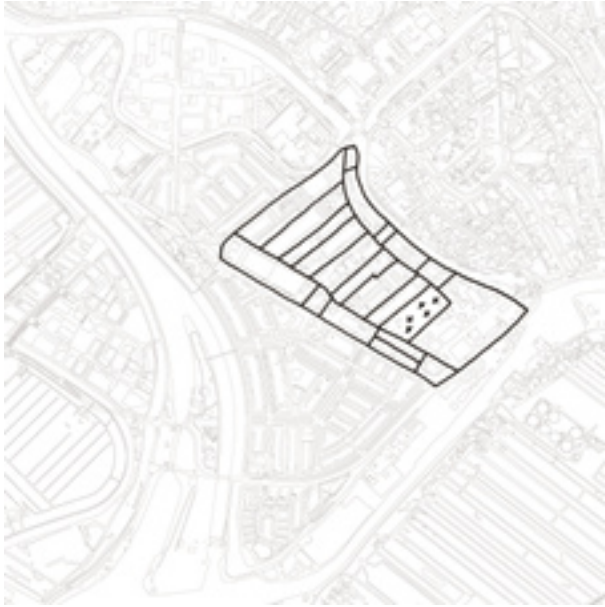

Uiverplein

Weidebloemkwartier

Polderverkaveling

Tuinstadverkaveling

Open verkaveling

Voorzieningen en hoofdwegen

Kromme Gouwe (industriegebied)

Stedenbouw

Maart 1946 werd de herziening uitbreidingsplan 'industrieterrein' aan de gemeenteraad aangeboden. Met het industrieterrein werd het 'eiland' bedoeld, gelegen tussen de vaart Nieuwe Gouwe en de Kromme Gouwe. Het gebied maakte tot die tijd deel uit van het uitbreidingsplan voor Korte Akkeren. Het gebied werd grotendeels vanaf omstreeks 1946 intensief ontwikkeld. Daarvoor werd het eeuwen lang sporadisch voor bedrijfsfuncties en woningen gebruikt. Er stond al bebouwing op het eiland zoals houtzagerijen, productie van aardewerk en oliemolens. Dicht bij de binnenstad, bij het Bolwerk, stond enige woonbebouwing. De ontwikkeling van het 'industrieterrein' Kromme Gouwe als monofunctioneel bedrijventerrein was een relatief nieuw fenomeen tijdens de wederopbouw. Het is gebaseerd op bewuste scheiding van wonen, werken, recreëren, verkeer en industrie. Mogelijk is Kromme Gouwe het oudste bedrijventerrein in Nederland. Het is in ieder geval in zijn soort het oudste bedrijventerrein van Gouda. Het ontwerp met bijbehorende bebouwingsvoorschriften was tot stand gekomen in overleg met de vaste adviseur van de gemeente voor uitbreidingsplannen: ir. P. Verhagen. In de toelichting op het herzieningsplan werd het terrein als uiterst gunstig voor industrie voorgesteld. 'Rondom omgeven door vaarwater, zal het terrein zoodanig ingericht kunnen worden, dat bijna alle bedrijven met een zijde aan het water kunnen grenzen, waardoor het maken van los- en laadplaatsen voor het verkeer te water geen belemmering behoefde te zijn.' De grotere industrieën dienden langs het vaarwater te komen, terwijl kleinere industrieën meer in het zuidelijke gedeelte gegroepeerd zouden worden. De industrieterreinen dienden van de openbare weg te worden afgeschermd door een bakstenen muur van twee en een halve meter hoog. Dit was om te voorkomen dat opslagplaatsen vanaf de openbare weg zichtbaar zouden zijn. Nog voordat het industrieterrein Kromme Gouwe was volgebouwd werd in de jaren zestig een begin gemaakt met de aanleg van een nieuw industrieterrein langs de A-12: Den Uiert, later Goudse Poort geheten.

Woonbebouwing

Om te voorkomen dat het industrieterrein een zeer gesloten aanzien kreeg door de bouw van muren langs de openbare weg, werd naast de bouw van bedrijfsgebouwen ook enkele andere vormen van bebouwing toegestaan. Tijdens de wederopbouw werden woningen en kantoren in het gebied gebouwd. Bij kantoorgebouwen en woningen mocht de muur achterwege blijven en mocht een voortuin aan de straat worden aangelegd. Deze woningen waren bestemd voor bewoners die direct verband hielden met de bedrijven en noodzakelijk in de onmiddellijke nabijheid moesten worden gebouwd zoals portierswoningen en woningen voor de directeur. Langs de noordrand, aan de zijde van het Nieuwe park, verschenen enkele bijzonder complexen met geschakelde woningen zoals Nieuwe Gouwe Westzijde 8-11 en Nijverheidsstraat 49-51.

Centrale voorzieningen

In de toelichting op het ontwerp voor het industriegebied was geen bouw van collectieve voorzieningen voorzien.

Groenstructuur en verkeer

Het water werd louter gezien als functioneel: het was een vaarroute. De verkeersverbindingen te land waren gunstig. Maar er werden wel enkele verbeteringen in de toelichting voorgesteld. Zo zou er een pontverbinding kunnen komen tussen het eiland en het Nieuwe Park. Genoemd werden een brug over de Nieuwe Gouwe (noord) en de Kromme Gouwe (naar Korte Akkeren). Deze twee bruggen zouden worden uitgevoerd en de noord-zuid verbindingen gaan vormen (Industriestraat) en de twee belangrijkste aanhechtingspunten met de stad zijn. Haaks hierop stond een oost-west as, de huidige Nijverheidsstraat. Bij het Bolwerk zou door middel van het al ontworpen Bolwerkplan de brugverbinding worden verbeterd met een brug tussen Kattensingel en Wachtelstraat (Rabatbrug) en een brug over de Kromme Gouwe.

Huidige situatie

De bebouwing langs het centrale assenkruis heeft nog voor een deel het oorspronkelijke karakter behouden. Een (waarschijnlijk) voormalig bedrijfspand is in gebruik als sportvoorziening voor de buurt (Industriestraat 5-5a).

Bron: Toelichting herziening uitbreidingsplan, Industrieterrein, 1946. Groene Hart Archief, ac 57, 1941-1945, code 13-8

Nieuwe Park

Stedenbouw

Het Parkkwartier, het gebied rondom het Van Bergen IJzendoornpark, ten noordwesten van de binnenstad, was al voor de Tweede Wereldoorlog in ontwikkeling. Rondom het Van Bergen IJzendoornpark stonden luxe woonhuizen. Bij de Parkstraat was in 1915 het Rode dorp gebouwd, een buurtje met arbeiderswoningen. Rond 1940 werden diverse ontwerpen getekend waarbij villabebouwing in een parkachtige omgeving langs de Winterdijk naar het noorden werd voortgezet. Deze plannen voor villabebouwing zijn niet uitgevoerd. De huidige naam van het Parkkwartier is Nieuwe Park. Een groot deel van het Nieuwe Park is na 1950 gebouwd. De auteurs van het stadsplanrapport 'Gouda' uit 1950 omschreven het Parkkwartier als een wijk voor meer gegoede burgers en gepensioneerden. Het park in de wijk werd gezien als een recreatieve functie voor heel Gouda. De wijk werd geschikt geacht voor de vergroting van het woongebied en voor centrale voorzieningen. Om het recreatieve karakter te behouden zou de woondichtheid wat minder hoog dienen te zijn dan in de andere woongebieden als Kort Haarlem, Korte Akkeren en de binnenstad. In 1960 werd een herzien uitbreidingsplan voor het gebied opgesteld.

Woonbebouwing

Na 1950 zou het gemêleerde karakter van de wijk worden versterkt. Rondom het park was de bouw van nieuwe luxe woningen toegestaan. Van Bergen IJzendoornpark 19 is hiervan een goed voorbeeld. Langs de Winterdijk, aan de zuidzijde, werd een buurt met middenstandswoningen (Max Havelaarstraat e.a.) gebouwd: de schrijversbuurt. De bebouwing in deze buurt kreeg de vorm van strokenbouw in twee bouwlagen. De stroken zijn dwars op de Winterdijk geplaatst. Tussen de stroken ligt een woonpad en collectief groen.

Centrale voorzieningen

Vanwege de strategische functie kreeg het herstel van het treinstation en omgeving prioriteit. Het in 1944 gebombardeerde station werd in 1948-1949 hersteld, naar ontwerp van Sybolt van Ravesteyn, de vaste architect van de Nederlandse Spoorwegen voor stationsgebouwen. De verzorgingsfunctie kreeg invulling door de bouw van vele scholen voor middelbaar en beroepsonderwijs (waaronder een LTS) en het bejaardentehuis Gouwestein (1957). De strook ten noorden van de Winterdijk werd grotendeels bebouwd met scholen.

Groenvoorziening en infrastructuur

Het Van Bergen IJzendoorn Park, dat uit twee delen bestaat, is de belangrijkste groenstructuur in het gebied. De Winterdijk is de centrale as door het gebied. Het is een oude uitvalsweg die begint bij het Van Bergen IJzendoornpark en naar het noord-westen een steeds minder dicht bebouwd karakter krijgt, en uiteindelijk een fietspad wordt. De ontsluiting van de strokenbouw langs de Winterdijk met de portiekwoningen ligt aan de zijde waar ook een woonstraat ligt: een voetgangerspad (op het noorden georiënteerd). Aan de andere zijde van de strook, de zuid-oostgevel, is openbaar groen. De woningen zijn waarschijnlijk met de woonkamers op dit zichtgroen georiënteerd. Het parkeren vond plaats langs de doorgaande weg, niet in de open hoven.

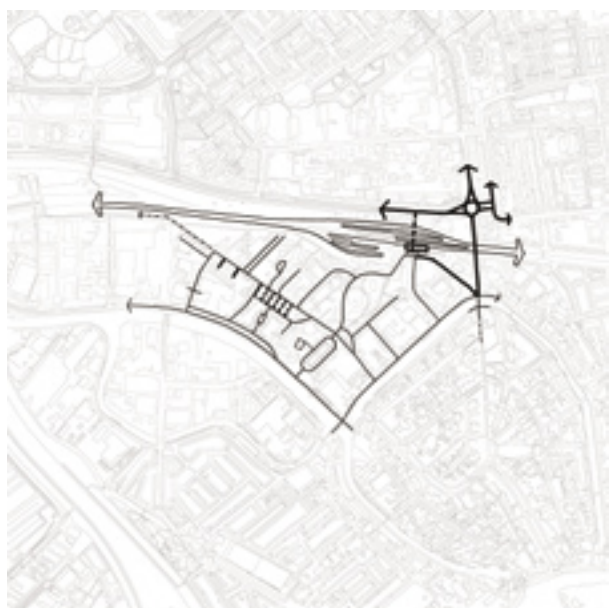
Tot het herstel van het station behoorde ook de herinrichting van het stationsgebied. Zo werd aan de oostzijde een autobusstation gerealiseerd. De verbetering van de verkeerssituatie bij het stationsplein is ontworpen door het bureau van Verhagen, De Ranitz en Gouwetor.

Het stationsplein werd verbonden met het Kleiwegplein door de aanleg van de Vredebest.

Huidige situatie

De wederopbouw architectuur in deze buurt bestaat nog voor het grootste deel: de scholen, bejaardentehuis, villa en woonstroken. De kozijnen in de schrijversbuurt zijn vervangen door recente kunststof kozijnen. Van het door van Ravesteyn verbouwde stationsgebouw en autobusstation resten nu nog slechts de beelden van Jo Uiterwaal, de rest is afgebroken. Bij het oude viaduct is langs een zijde een nieuwe spoorbrug toegevoegd, waarbij het oude viaduct is blijven bestaan. Er zijn plannen om het bejaardentehuis Gouwestein af te breken.

Bron: Ontwerp en toelichting bij het partiële uitbreidingsplan Noord en Noord-west/Nieuwe Park, 1961.
Groene Hart Archief, ac 520, inv.nr: 758-759, 768

Nieuwe infrastructuur

Bebouwing Winterdijk en stationsgebied

Kadebuurt

Stedenbouw

De Kadebuurt is voor een groot deel tussen 1900 en 1940 gebouwd. De Kadebuurt ligt ingeklemd tussen de spoorlijn in het noorden en de Karnemelksloot in het Zuiden. Voor een deel dwars hierop liggen diverse kades, zoals de eerste, tweede en derde kade, waar deze buurt haar naam aan ontleent. In de wederopbouw zijn plannen gemaakt om de Karnemelksloot te dempen, om zodoende een betere oostelijke toegang tot de binnenstad te verkrijgen, maar dat plan is niet uitgevoerd. De wederopbouwarchitectuur in de Kadebuurt betreft hoofdzakelijk invullingen met een divers karakter in een bestaand stedelijk weefsel.

Woonbebouwing

Op diverse plaatsen in deze wijk is in de wederopbouw woonbebouwing gerealiseerd. Bij het vooruitstrevende plan voor de demping van de Karnemelksloot en de aanleg van een snelweg die diep in de stad snijdt, hoorde ook hoogbouw. Dit hoogbouwcomplex is uitgevoerd: De Panoramaflat (1967), Karnemelksloot 31-53, is hiermee in verband te brengen. Maar ook allerlei andere vormen van woonbebouwing zijn gerealiseerd zoals een galerijflat aan de Samuel Munckerstraat.

Centrale voorzieningen

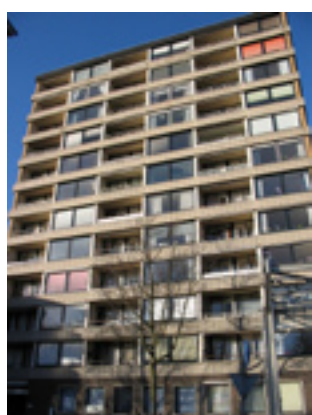
In de Jan Luyckenstraat is een basisschool gebouwd (de Ark).

Groenstructuur en verkeer

De waterloop van de Karnemelksloot is een beeldbepalend element langs de zuidrand van de wijk. Bij de galerijflat aan de Samuel Munckerstraat is een plantsoen.

Huidige situatie

De invullingen uit de wederopbouw zijn voor een groot deel nog bestaand.

Kort Haarlem

Stedenbouw

De oostelijke uitbreidingswijk Kort Haarlem is voor een groot deel tussen 1900 en 1940 gebouwd. De Burgemeester Martenssingel vormt het centrale element van het stedenbouwkundig ontwerp van Kort Haarlem. De wijk is grotendeels aangelegd volgens een uitbreidingsplan uit 1908, en daarna diverse malen herzien, onder andere in 1918. De Burgemeester Martenssingel vormt in het uitbreidingsplan een centrale as met doorgaande verkeerswegen die worden begeleid door een waterloop, monumentaal groen en woonbebouwing. De wederopbouwarchitectuur in Kort Haarlem betreft hoofdzakelijk invullingen met een divers karakter in een bestaand stedelijk weefsel.

Woonbebouwing

Op diverse plaatsen in deze wijken is in de wederopbouw woonbebouwing gerealiseerd. Aan de Burgemeester Martenssingel is een rij grondgebonden woningen. In de Burgemeester Martensstraat is een woning-bedrijfspan.

Centrale voorzieningen

In incidentele wijze zijn tijdens de wederopbouw enkele centrale voorzieningen gebouwd. Aan de Fluwelensingel staat een gebouw van de voormalige sociale dienst.

Groenstructuur en verkeer

De Burgemeester Martenssingel vormt een groene as in de wijk. In het plantsoen aan de Nieuwe Veerstal is in de jaren veertig een vaste openbare zitbank gebouwd, aangeboden door het Depot-Wielrijders.

Huidige situatie

De bebouwing bestaat nog voor een deel.

Ouwe Gouwe en Boerhaavekwartier

Stedenbouw

Voor ouwe Gouwe in het noordoosten van Gouda werden al voor 1940 geregeld uitbreidingsplannen gemaakt. Vooral het gebied ten noorden en ten zuiden van de Graaf Florisweg, raakte al sinds 1900 intensief bebouwd. Ook de buurt rond de P.C. Bothstraat en de Graaf van Bloisstraat dateert deels uit de eerste helft van de twintigste eeuw. Vanaf ongeveer 1950 werden nieuwe uitbreidingsplannen voor het gebied ten noorden van de spoorlijn opgesteld waarbij de oude plannen kwamen te vervallen en de bestaande bebouwing werd geïntegreerd. Het huidige Ouwe Gouwe, of Gouda Noord zoals het gebied op dat moment werd genoemd, werd grotendeels vanaf 1955 gebouwd. Het architectenbureau Verhagen, Kuiper, Gouwetor en De Ranitz stelde tussen 1950 en 1955 het partiële uitbreidingsplan in onderdelen voor Gouda Noord op. Het uitbreidingsplan legde de bestemmingen vast voor het gebied dat begrensd werd door de spoorlijn, Ridder van Catsweg, Omlooppad en Breevaart. Een driehoekig gebied ten westen van de Ridder van Catsweg behoorde ook tot het plangebied, maar zou pas in tweede instantie een nieuwe bestemming krijgen (het terrein werd gereserveerd en er mocht geen nieuwe bebouwing plaats vinden). Twee assen vormden een belangrijk structuurbepalend element van de wijk. De Oost-west as in het midden van het gebied (Willem de Zwijgersingel, Thorbeckeveld, Thorbeckelaan) werd in de toelichting aangeduid als centrale as met een groen karakter. Een knik in het midden van de as, die werd begeleid door een waterloop, werd beschouwd als het centrum van de wijk. Langs deze as waren de collectieve voorzieningen geplaatst: het stond omschreven als een groot complex bijzondere gebouwen, dat als één groot motief was opgevat. In de noord-zuid richting liep de Groen van Prinsterersingel, Johan de Wittlaan en Juliana van Stolbergstraat en de groene as van het ziekenhuisterrein als dwarsas door het gebied. Enkele bestaande witlofkwekerijen werden in het bestemmingsplan opgenomen maar zouden op den duur moeten wijken voor bebouwing (onder andere ten westen van het R.K. Ziekenhuis). In een relatief uitvoerige toelichting op het ontwerp uit 1950 stelden de ontwerpers dat ze hadden geprobeerd om met de ruimtelijke kenmerken van het plan aan te sluiten op de bestaande ruimtelijke kenmerken van Gouda maar ook om de wijk een eigen karakter te geven. Speelweiden, rechthoekige kavels, waterlopen en afwisselende bebouwing werden niet alleen ingezet om een aantrekkelijk stadsbeeld te verkrijgen, maar ook om deze nieuwe wijk te laten aansluiten op het bestaande Gouda. 'In de woonwijken is getracht om door een afwisselende bebouwing in hoog- en laagbouw een fraai stadsbeeld te ontwerpen, waarbij tevens maximaal gebruik is gemaakt van de betekenis van het water. Juist in een stad als Gouda is het water een essentieel element en dit is ook, zij het dan ook op andere wijze dan in de oude stad, in het plan Noord zoveel mogelijk doorgevoerd, zonder dat daarbij gebruik moest worden gemaakt van dubbele wegen ter weerszijde van het water. Op een enkel stuk na, bleek dit overall mogelijk. Wij hopen dat ook hierdoor dit nieuwe plan Noord tal van boeiende stadsgezichten zal krijgen en dat het tevens een geheel eigen karakter zal gaan vertonen. Voorts hebben wij door een over het algemeen strenge rechthoekige structuur, waarbij de richting van de kavels is aanvaard, getracht dit stadsdeel op het beeld en structuur van het omringende polderland aan te sluiten.'

Woningen

Kenmerk van de verkaveling in Ouwe Gouwe is de hybride vorm van gestandaardiseerde bebouwingwijze met min of meer gesloten verkaveling. De verkaveling zit nog voor een groot deel vast aan gesloten blokbebouwing, bijvoorbeeld doordat einden van stroken worden afgesloten met kleine laagbouwgedelen. De noord-zuid as en de oost-west as verdeelden het gebied min of meer in kwadranten waar de nieuwe woonbebouwing zou worden gerealiseerd. Globaal genomen bestemde het plan het merendeel van de woningen (ongeveer driekwart als 'arbeiderswoningen', ongeveer een kwart waren 'middenstandswoningen', en een zeer gering aantal was voor

'welgestelden' (minder dan 1 procent). De woonbebouwing had afwisselende hoogtes, variërend van een tot vier, vijf of zes lagen. Het grootste deel van de nieuwe woningen werd gebouwd in gestempelde wooneenheden. De wooneenheden met woonstroken zouden gerealiseerd worden als diverse stempels, waarbij binnen de kwadranten stempels gerepeteerd zouden worden. Ook bejaardenwoningen maakten onderdeel uit van deze wooneenheden. Ongeveer tweederde van de woningen werd uitgevoerd als etagewoningen. De precieze verhoudingen werden voortdurend aangepast en veranderd. Aan de rotonde van het Albert Plesmanplein staat een wederopbouwflat met in de plint een garage. Ten westen van de Ridder van Catsweg, bij Park Atlantis, werden de vier Bleulandflats (1964-1967) gebouwd, als hoogbouw in het groen.

Centrale voorzieningen

In het oorspronkelijke ontwerp zijn de collectieve voorzieningen geconcentreerd langs de centrale oost-west as. Op de koppen van deze as stond een kerk als markering. Aan de oostzijde bij het Aalberseplein staat een Rooms katholieke kerk. De westzijde wordt afgesloten door de Pauluskerk van de Hervormde gemeente aan het Van Hogendorpplein. Verder was langs de as ruimte gereserveerd voor wijkwinkels, scholen en gymnastieksalen. Na 1955 werd het ontwerp voor Ouwe Gouwe op onderdelen nog aangepast en nader uitgewerkt. Bijvoorbeeld langs de groene noordrand kwam bijzondere bebouwing zoals het Christelijk Lyceum ontworpen door Cornelis Efficers (1963) aan de Heemskerkstraat en een nieuwe kazerne (Prins Willem Alexanderkazerne, 1965). Bij het Jan van Renesseplein staat een door Ad van der Steur ontworpen school. Vanwege de functie van het Albert Plesmanplein als wijkontsluitingselement, waren bij dit 'rondpoint' winkels ontworpen. Het gebied rond de Bleulandweg en Ronsseweg ten westen van de Ridder van Catsweg zou voor een groot deel in de jaren zestig bebouwd worden met onder meer een strook met scholen, kweekschool met internaat, bejaardenwoningen en de Gereformeerde kerk (1965). Ten westen van de Ridder van Catsweg, bij het Ronsseplein en de Ronsseweg is een scholenstrook met de Gereformeerde kerk (1965).

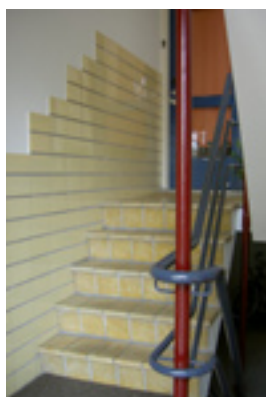
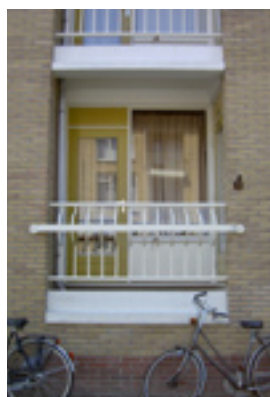
Groenstructuur en verkeer

Het Thorbeckeveld met de groenstructuur en waterloop daarlangs is de centrale oost-west as van de wijk. Een knik in de waterloop wordt beschouwd als centraal punt. Aan de noordrand is een groene strook die wordt afgesloten door de omloopwetering. Aan de zuidzijde van de centrale oostwest as vormde de tuin van het R.K. ziekenhuis (Jozefziekenhuis) een groene dwarsas. De Ridder van Catsweg in het westen heeft nog een kleinschalig karakter dat herinnert aan de vroegere uitvalsweg. In het oosten zijn de Breevaart met Burgvlietkade en groenstrook een ruimtelijke afgrenzing. Verder heeft de wijk nog een kleinschalig vertakt stelsel van infrastructuur en groen. In diverse toelichtingen op het ontwerp (1950-1955) omschreef architectenbureau Verhagen, Kuiper, Gouwetor en De Ranitz de Ridder van Catsweg met het Albert Plesmanplein en de bestaande tunnel onder het spoor door als de belangrijkste verbinding met de binnenstad. Het spoorviaduct mondt aan de noordzijde uit op het Albert Plesmanplein. Deze rotonde met fraaie zilverberkbeplanting en centraal gesitueerde zonnwijzer is net als het tunneltracé een goed bewaard voorbeeld van infrastructuur uit de wederopbouw. Er was behalve deze westelijke verbinding ook een nieuwe verbinding onder het spoor door in studie. Deze zou aan de oostzijde moeten komen en een verbinding krijgen met Kort Haarlem.

Huidige situatie

De groene dwarsas van het Jozefziekenhuis is bebouwd met uitbreidingen van het ziekenhuis.

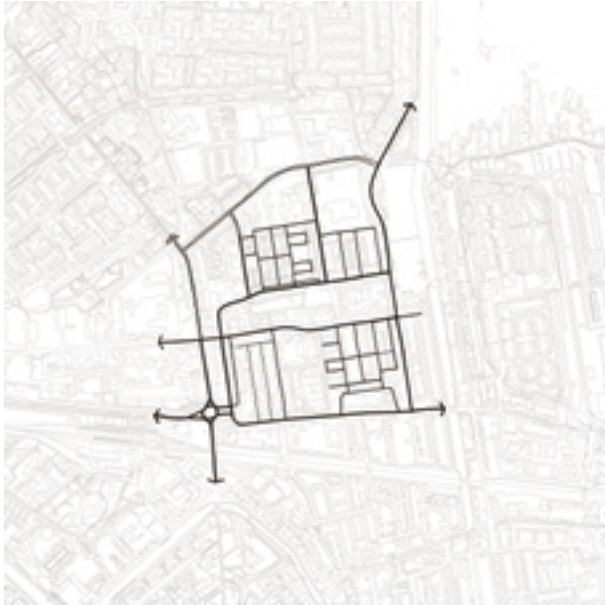
Bron: Ontwerp en toelichting bij het partiële uitbreidingsplan in onderdelen Gouda Noord, 1950 vv. Groene Hart Archief, ac 520, inv.nr. 758-760

Ouwe Gouwe 1953

Verkeer
- 4 kwadranten rondom een middeneiland

Groen
- singels begrenzen de kwadranten, groen eiland middenin

Voorzieningen
- geloof en onderwijs geconcentreerd op en rondom het eiland
- twee winkelstrips vlak achter de oude invalswegen (Graaf Florisstraat en de Bloemendaalse weg)
- twee kleine (kleuter?) schooltjes in de woonbuurten

Bebouwing
- traditionele stratenverkaveling, afwijkende verkaveling als zoom van elk buurtje
- in het noorden overwegend eengezinswoningen
- in het zuiden overwegend portieketagewoningen

Achterwillens

Stedenbouw

Het uitbreidingsplan Achterwillens werd in 1957 aangeboden aan de raad. De wijk is ontworpen door het bureau Kuiper, Gouwetor, De Ranitz en Bleeker, in nauwe samenwerking met de dienst gemeentewerken. Het was onderdeel van een herziening uitbreidingsplan Vreewijk en Achterwillens. Achterwillens was in dit ontwerp een relatief smalle strook grond die werd begrensd in het noorden door de Achterwillenseweg en in het zuiden door de spoorlijn Gouda-Utrecht. Het gebied lag tegen de toenmalige gemeentegrens aan met Reeuwijk. Het bestaat grotendeels uit twee gedeeltes: een oostelijk en westelijk deel. Het westelijke deel van Achterwillens, rond de Tristanstraat en Merlijnstraat, werd vanaf 1957 als eerste bebouwd naar een stedenbouwkundig ontwerp van het bureau van Kuiper, Gouwetor, De Ranitz en Bleeker. Het oostelijke deel, het Gloriantplantsoen, maakte nog geen onderdeel uit van het uitbreidingsplan in 1957. Het Gloriantplantsoen werd in de jaren zestig ontworpen door G. Struyk, in dienst van gemeente Gouda.

Woningen

Het westelijk deel van Achterwillens bestaat uit woningen in afwisselend grondgebonden woningen in twee bouwlagen en meerlaagsbouw (portiekflats) met een zadeldak die hoofdzakelijk oost-west of noord-zuid zijn georiënteerd. Tussen de Merlijnstraat en Tristanstraat zijn twee stempels op kavels die open zijn naar het zuiden. Twee pleinen langs de Merlijnstraat maken onderdeel uit van het plan. Midden in de buurt in de Tristanstraat is een school. Het oostelijk deel van Achterwillens, Gloriantplantsoen, is vanaf omstreeks 1964 gebouwd. De stroken met galerijflats zijn afgedekt door een plat dak en afwisselend oost-west of noord-zuid georiënteerd. Tussen de stroken staat een transformator-gebouw uit de wederopbouw.

Centrale voorzieningen

In het westelijk gedeelte op de hoek van de Tristanstraat met de Lanseloetstraat is een school. In de toelichting op het ontwerp voor Achterwillens stond deze aangeduid als kleuterschool. In het Gloriantplantsoen zijn (met uitzondering van het transformatorhuis) geen centrale voorzieningen.

Groenstructuur en verkeer

In het oostelijk deel van Achterwillens zijn twee min of meer centrale pleinen: het Halewijnplein en het Reinaertplein. De Achterwillenseweg is de hoofdontsluiting van het Gloriantplantsoen dat aan drie zijden wordt omsloten door een waterloop. Dwars op de Achterwillenseweg ligt een straat, Gloriantplantsoen, van waaruit alle etagewoningen langs het plantsoen worden ontsloten. Deze straat die begeleid wordt door voetpaden en parkeerplaatsen is de enige toegang voor snelverkeer en loopt dood in een betegeld plein met in het midden parkeerplaatsen. Vanuit deze centrale straat lopen voetpaden naar de flats. Langs de westrand is een voetgangersbrug naar het westelijk deel van Achterwillens.

Huidige situatie

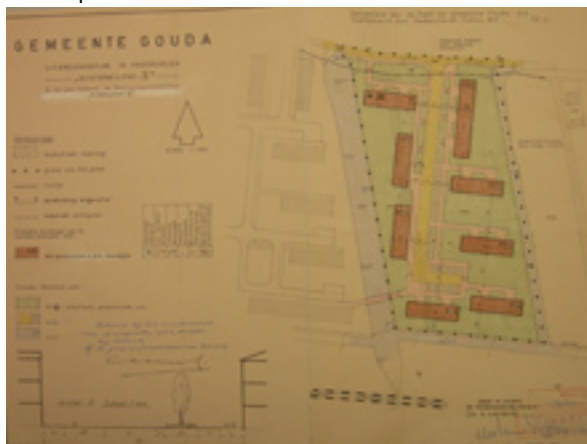
Een groot deel van de woonstroken in het westelijk deel van Achterwillens zijn ingrijpend gerenoveerd en aan de buitenzijde van kunststof beplating in pastelkleuren voorzien. In het Gloriantplantsoen vormen architectuur, groenvoorzieningen en verkeerstructuur een vrij samenhangende buurt die tot op heden bijzonder gaaf bewaard is gebleven.

Bronnen: Ontwerp en toelichting bij het uitbreidingsplan Vreewijk en Achterwillens, 1957. Groene Hart Archief, ac 520, inv.nr. 733-734
Ontwerp en toelichting bij het uitbreidingsplan in onderdelen Gloriantplantsoen, 1964. Groene Hart Archief, ac 520, inv.nr. 771-774

Achterwillens 1957

Gloriantplantsoen 1964

Vreewijk

Stedenbouw

De uitbreidingswijk Vreewijk in het oosten van Gouda is vanaf ongeveer 1957 gebouwd. De buurt grenst met de westrand aan Kort Haarlem. Het huidige Oosterwei tussen de spoorbaan en de Hollandse IJssel bestaat uit twee gebieden, die als afzonderlijke buurten zijn ontworpen en gerealiseerd. De meest westelijke buurt: die aanvankelijk Vreewijk heette, ten noorden en zuiden van de Dunantsingel, is als eerste gebouwd vanaf ongeveer 1957. De oostelijke buurt, ten noorden en zuiden van de Vrijheidslaan, is een jaar later ontworpen en kreeg aanvankelijk de naam Oosterwei I. Tussen Vreewijk en Oosterwei I lag een strook met onder meer scholen. Het ontwerp voor Vreewijk werd in 1957 aangeboden aan de raad, tegelijk met het ontwerp voor het eerste gedeelte van Achterwillens. De wijk is ontworpen door het bureau Kuiper, Gouweter, De Ranitz en Bleeker, in nauwe samenwerking met de dienst gemeentewerken. Het was de bedoeling dat de wijk met de westrand nauw zou aansluiten bij de bestaande bebouwing van Gouda. Vanuit dat oogpunt zijn er nauwelijks winkels in het gebied ontworpen. Centraal door Vreewijk loopt een oost-west georiënteerde groene hoofdas die in de toelichting op het ontwerp voor Vreewijk werd beschouwd als hoofdontsluitingsweg. Deze hoofdas zou tevens ontsluitingsweg worden van Oosterwei I. De groene oost-west as in Vreewijk heeft een geknikte vorm waarmee het zelfstandige karakter van de buurtstraat wordt versterkt.

Woningen

De verkaveling in Vreewijk (1957) is open en gedifferentieerd. Er is nauwelijks sprake van quadranten of stempels. Er zijn allerlei vormen van een, twee of meerlaags stapelbouw in een open verkavelingwijze.

Centrale voorzieningen

Meerdere scholen liggen verspreid over de buurt. Ten zuiden van de John Mottstraat ligt het vroegere Anthoniuscollege (1965), ontworpen door het Goudse bureau Van den Bosch, Hendriks en Campman. Vreewijk had nauwelijks eigen buurtwinkels. Hiervoor waren de bewoners aangewezen op de binnenstad.

Groenstructuur en verkeer

De kern van Vreewijk is de oostwest gerichte Dunantsingel met het groene karakter. Ten noorden van deze singel ligt het Schweitzerplein. De buurt is op vijf plaatsen verbonden met de binnenstad: Sportlaan, Bothastraat, Briantstraat, Piet Retiefstraat, Voorwillenseweg. Langs de noordrand is de Voorwillenseweg een doorgaande ontsluitingsweg die het karakter heeft van een fietspad. Aan de zuidrand is de Sportlaan een doorgaande wijkontsluitingsweg voor het gemotoriseerde verkeer. Ten oosten van Vreewijk lag een groenstrook met scholen. Ten zuiden van Vreewijk ligt de algemene begraafplaats IJsselhof die tot het plangebied hoort. De algemene begraafplaats IJsselhof en het IJsselplantsoen vormen een buffer tussen de woonwijk en de Hollandse IJssel. De Sportlaan en de Goejanverwelledijk zijn hier onderdeel van en te beschouwen als een parkway langs de rivier.

Huidige situatie

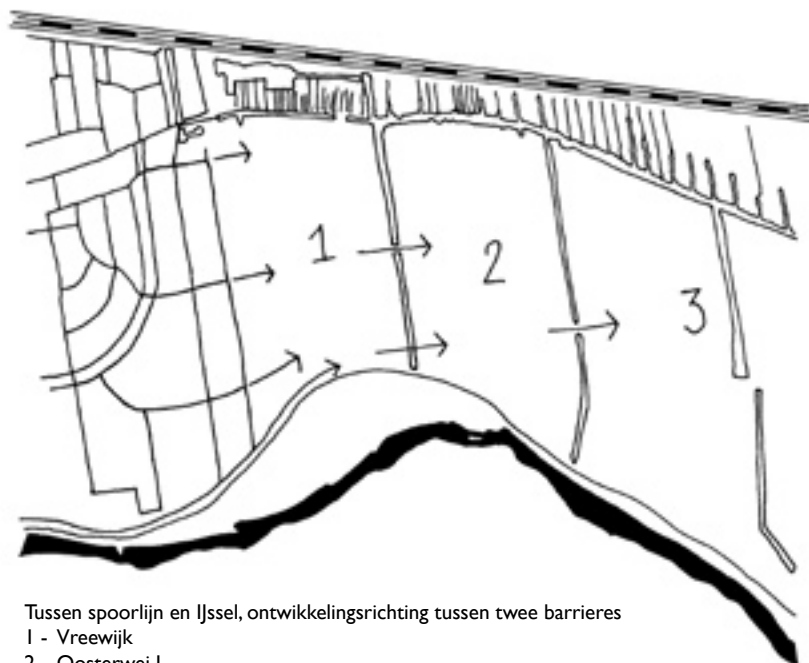
Vreewijk is het westelijk deel van het huidige Oosterwei. Het zuidelijke gedeelte van de groenstrook tussen Vreewijk en Oosterwei I is in de loop der tijd intensiever bebouwd (Hammarkjoldhof). Deze strook heeft zich ontwikkeld tot een noord-west gerichte as als onderdeel van een assenkruis van Vreewijk en Oosterwei I samen.

Bron: Ontwerp en toelichting bij het uitbreidingsplan in onderdelen Vreewijk en Achterwillens, 1957.
Groene Hart Archief, ac 520, inv.nr. 733-734 en 771-774

Vreewijk 1956

Tussen spoorlijn en IJssel, ontwikkelingsrichting tussen twee barrières

- 1 - Vreewijk
- 2 - Oosterwei I
- 3 - Oosterwei II

Verkeersstructuur

- insteken vanaf de Joubertsstraat
- verlengen van de routes vanuit de stad
- afzomen aan de oostrand
- centrale aanzet van verbinding voor uitbreiding

Groenstructuur - elke insteekstraat zijn eigen 'type'

- groenstrook
- middenberm
- plantsoen
- singel
- dijk

Oostzoom

- afwisselend woongebouwen en scholen in groene strook
- gedraaide blokrichting opent de blik op de achterliggende buurt

Voorzieningen en bijzondere verkavelingen

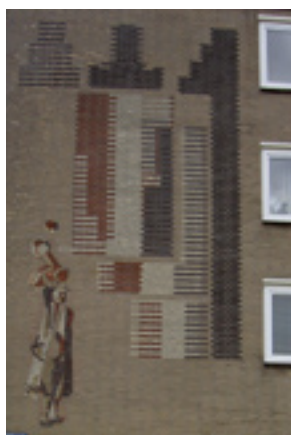
Oosterwei I

Stedenbouw

Het huidige Oosterwei bestaat uit twee gebieden, die als afzonderlijke buurten zijn ontworpen en gerealiseerd. De meest westelijke buurt Vreewijk, ten noorden en zuiden van de Dunantsingel, werd als eerste gebouwd vanaf ongeveer 1957. De oostelijke buurt, ten noorden en zuiden van de Vrijheidslaan, is ontworpen als Oosterwei I en werd later, grotendeels vanaf 1958 gebouwd. Vreewijk en Oosterwei I samen worden op de huidige kaarten als Oosterwei aangeduid. Het ontwerp voor het uitbreidingsplan in onderdelen Oosterwei I werd in 1958 aangeboden aan de raad, tegelijk met het ontwerp voor het eerste gedeelte van Achterwillens. De wijk is ontworpen door het bureau Kuiper, Gouwetor en De Ranitz, in nauwe samenwerking met de dienst gemeentewerken. In de toelichting op het ontwerp (1958) stelde het bureau dat deze wijk in tegenstelling tot Vreewijk, dat tegen de bestaande bebouwing werd gesitueerd, Oosterwei meer als een zelfstandige wijk werd beschouwd. Het had een in zichzelf gekeerd karakter. De hele wijk was geconcentreerd langs een oostwest georiënteerde groenstrook waaraan de centrale voorzieningen lagen. Ten noorden en zuiden van de groenstrook lagen vier hoven die vrijwel identiek waren bebouwd met zes woonstroken. Oosterwei I (1958) is ruimtelijk en functioneel regelmatig ontworpen dan Vreewijk. Het heeft dit uitgesproken karakter ook grotendeels behouden. Langs de oost- en westrand van de wijk staan relatief hoge woonstroken als schermen. Deze versterken het wijkkarakter. Aan de noordzijde is een cul de sac gesitueerd met vrijstaande woningen aan een doodlopende weg. Aan de zuidrand staat een scherm woonstroken langs de doorgaande weg. Collectieve voorzieningen liggen voor het merendeel langs de hoofdontsluitingsweg (Nieuwenhuizenweg) en langs de rand van de wijk. Er was ruimte gereserveerd voor onder meer een kerkgebouw dat pas in 1970 zou worden gerealiseerd, een kleuterschool en winkels. Ten oosten en ten zuiden hiervan lagen sportvelden als een groene buffer.

Woningen

De vier woonhoven langs de centrale groenstrook waren gelijkvormig opgezet. Een eenheid werd vier keer gestempeld. De woonstroken op de stempels zijn afwisselend drie en vier bouwlagen hoog. Elke stempel heeft twee

oostwest stroken en vier noord-zuid stroken. Het stempel is vrij uniek voor Gouda. Nergens elders in de stad komt een stempelparkering met een zo duidelijke ruimtelijke werking voor. Ze kaderen het hart van de wijk in. Dit wordt nog versterkt door de mozaïeken op de koppen van de blokken die naar het centrum zijn gericht. Rondom de stempel loopt een straat. Het binnengebied is collectief groen dat niet voor auto's toegankelijk is. Langs de oost-zijde van Oosterwei zijn hogere woonstroken in vier en zes bouwlagen in het ontwerp opgenomen als markering van de uiterste grens van de wijk. Langs de noordrand was een buurtje voor vrijstaande middenstandswoningen ontworpen langs een cul de sac (een doodlopende weg met een keerlus).

Groenstructuur en verkeer

Het woongebied van Oostwei I wordt langs de randen omgeven door een singel. De wijk heeft een rechtehoekige hoofdstructuur met een hiërarchische verkeersafwikkeling. Centraal door de buurt loopt een oost-west georiënteerde hoofdas waaraan de meeste collectieve voorzieningen zijn gelegen. De Vrijheidslaan en Verzetslaan zijn een groene as met een waterloop in een Z-vorm waardoor het een verblijfskarakter krijgt. Deze hoofdas is tevens ontsluitingsweg van de buurt. Oosterwei I heeft drie aanhechtingspunten met Vreewijk. Behalve de hoofdas, zijn er nog twee buurtontsluitingswegen. Langs de noordrand is de Voorwillenseweg een doorgaande ontsluitingsweg die het karakter heeft van een fietspad. Aan de zuidrand is de Sportlaan een doorgaande wijkontsluitingsweg voor het gemotoriseerde verkeer.

Huidige situatie

De structuur van Oosterwei I met de centrale groenstrook met voorzieningen, de vier gestempelde wooneenheden en de cul de sac met vrijstaande woningen is nog geheel aanwezig. Ten westen van Oosterwei lag een groenstrook met scholen die naderhand door bebouwing haar karakter als buffer tussen Vreewijk en Oosterwei I grotendeels heeft verloren. Deze strook heeft zich ontwikkeld tot een noord-west gerichte as als onderdeel van een assenkruis van Vreewijk en Oosterwei I samen. Ten oosten van Oosterwei I is later nog een buurt gebouwd die Oosterwei II werd genoemd. Oosterwei II is de huidige westrand van Goverwelle. Tussen Oosterwei I en Oostwei II ligt een groene buffer die nog wel als een buffer functioneert. Oosterwei II werd eind jaren zestig ontworpen en grotendeels vanaf 1970 gerealiseerd waardoor bij deze buurt vrijwel geen sprake meer is van wederopbouwarchitectuur.

Bron: Ontwerp en toelichting bij het uitbreidingsplan in onderdelen Oosterwei, 1958. Groene Hart Archief, ac 520, inv.nr. 771-774

Oosterwei | 1961

Verkeersstructuur
 - gesloten systeem van gestapelde lussen

Voorzieningen
 - voor het eerst geconcentreerd 'midden' in Vreewijk en Oosterwei
 - sporthal en sportvelden aan de oostzijde
 - schooltje aan de noordzijde

Pragmatisch groen
 - aangeklede afwatering zoekt de middenweg

Stempelverkeveling
 - 4/5 lagen aan weerszijden van het midden
 - centrumgerichte kopgevels met mozaïk metselwerk
 - bijzonder: twee stempels op een veld

Rand
 - 5 hoog langs de randen
 - zicht vanuit woningen op de ruimte buiten het gebied
 - zet de randen dicht, aan de oostzijde is dit een benauwde omarming

Oosterwei II (Sportbuurt)

Stedenbouw

De huidige Sportbuurt is ontworpen als Oosterwei II en vormt de westrand van de wijk Goverwelle. Deze buurt is vanaf omstreeks 1967 gebouwd en valt daardoor enigszins buiten het kader van deze inventarisatie. Het bestemmingsplan werd getekend door de dienst gemeentewerken, met De Ranitz, van het bureau Kuiper, Gouwetor en De Ranitz als adviseur. De buurt is gedifferentieerd opgebouwd, met vrijstaande woningen, stempelverkaveling en flats in haken-verkaveling.

Woningen

Langs de westrand en zuidrand van de buurt was ruimte voor vrijstaande bebouwing gereserveerd, in aansluiting op de ligging langs de sportvelden en een plantsoen met een wiel (Baden Powellplantsoen). Langs de Han Hollanderweg en het Jan den Boerplein werden stempels gebouwd. Rondom het blok loopt een straat. Het binnengebied van het blok is collectief groen dat niet voor auto's toegankelijk is. Langs de noord- en oostrand was strokenbouw in 'haken-verkaveling' ontworpen (Marathonlaan en Olympiaplein). Deze stroken waren ongeveer zes bouwlagen hoog. Aan de zuidwestzijde van de haak ligt een half-open binnengebied met groen en parkeerruimte. De meest zuidelijke haak, in het centrum van de buurt, werd gespiegeld waardoor een centraal binnenplein ontstond met een gedifferentieerde indeling.

Groenstructuur en verkeer

Het gebied wordt langs de randen omgeven door een singel. Langs de zuidzijde is een plantsoen met een wiel: het Baden Powellplantsoen. De hoofdontsluiting is de Sportlaan. Deze mondt uit in het Olympiaplein, het hart van de buurt, waar enige collectieve voorzieningen waren gelegen. In de zuidrichting boog de Sportlaan af naar de Estafetteweg waar een verbinding tot stand zou komen met het nog te bouwen Goverwelle. Langs de randen zijn diverse toegangen tot de buurt die hoofdzakelijk op fiets- en voetgangersverkeer zijn afgestemd.

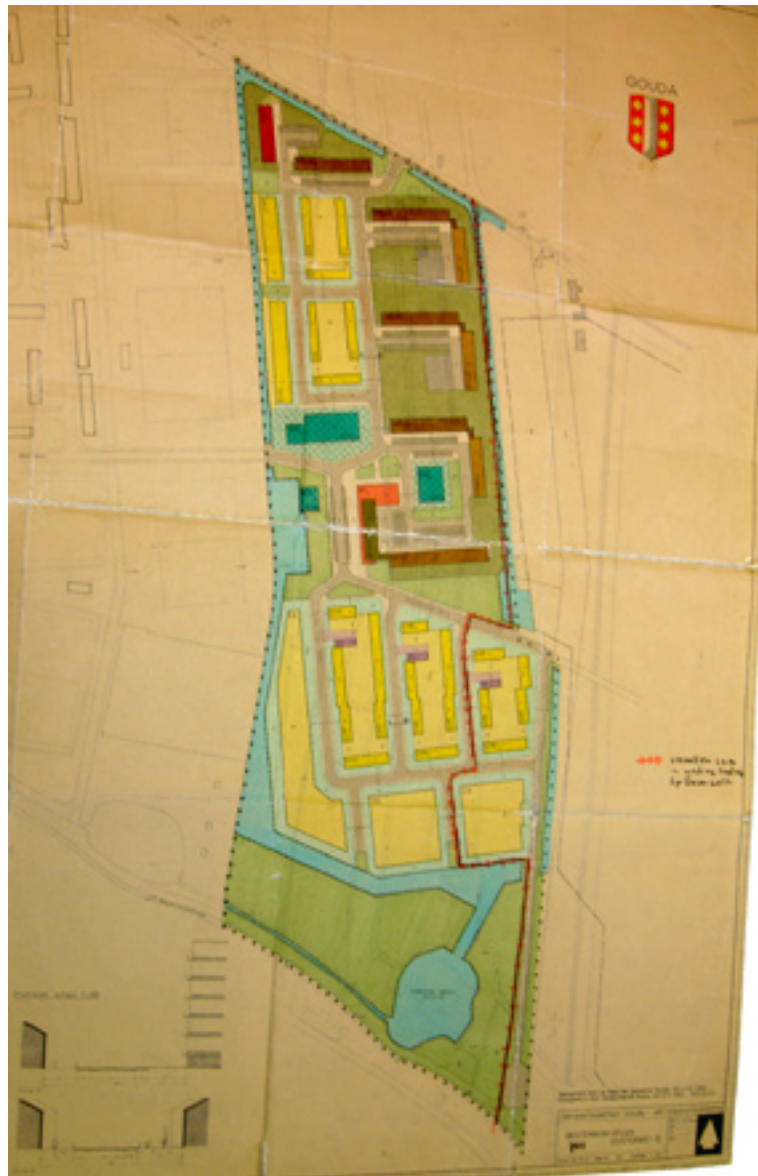
Huidige situatie

Oosterwei II is de huidige westrand van Goverwelle. Tussen Oosterwei I en Oostwei II ligt een groen strook met sportvelden die als een buffer functioneert tussen het huidige Oosterwei en Goverwelle. De bebouwing met de stempels en haken-verkaveling, die als eerste werd gebouwd (ongeveer 1967-1970) bestaat nog.

Bron: Ontwerp van het bestemmingsplan Oosterwei II, 1967. Groene Hart Archief, ac 520, inv.nr. 771-774

Oosterwei II | 1966

Historische uitvalswegen

Stedenbouw

Behalve grootschalige, genormaliseerde, gestapelde bouw in een stedelijke context, ontstonden tijdens de wederopbouw ook plannen voor genormaliseerde woningen in landelijke gebieden. De Centrale Directie voor de Volkshuisvesting nam in 1948 het initiatief tot een studie naar normaalwoningen: kleine vrijstaande eengezinshuizen voor een landelijk gebied. De studiegroep Kerngroep woningarchitectuur heeft voor deze normaalwoningen voor arbeiders en agrariërs ontwerpen gemaakt. Het Goudse architectenbureau Dessing en Jacobs maakte in dit kader in 1948 een ontwerp voor een normaalwoning in Drenthe. Dit ontwerp werd in het Bouwkundig Weekblad van dat jaar gepubliceerd. Architecten en de Bond van Nederlandse Architecten uitten veel kritiek op dit initiatief. Als ontwerpers van maatwerk hadden architecten veel argwaan ten aanzien van gestandaardiseerde normaalwoningen, uniform gebouwd. Elke situatie, locatie, budget, was anders en leidde tot unieke gebouwen, toegesneden op specifieke mogelijkheden en wensen. Ook beschouwden ze het als een bedreiging van hun broodwinning. In Gouda zijn onder meer langs de historische uitvalswegen Graaf Florisweg, Achterwillenseweg en de Bloemendaalseweg vrijstaande wederopbouwoningen gebouwd in een landelijk gebied. Deze woningen maken niet deel uit van een wijkaanleg en worden daarom apart besproken.

Woningen

In Gouda zijn langs de Achterwillenseweg enkele woningen gerealiseerd die grote verwantschap vertonen met het door Dessing en Jacobs getekende standaardontwerp. Vooral Achterwillenseweg 114 en daarnaast 110, 112, en 124 lijken varianten van dit type. Een goed voorbeeld van een vrijstaande woning in landelijk gebied die als autonoom project is ontworpen is de woning aan de Bloemendaalseweg nr 32-A. Deze woning heeft een min of meer agrarisch karakter en is niet gestandaardiseerd maar als uniek gebouw ontworpen en heeft bijzondere, nog authentieke details. Langs de Graaf Florisweg staan meerdere wat luxere vrijstaande of dubbele woonhuizen uit de wederopbouw.

Huidige situatie

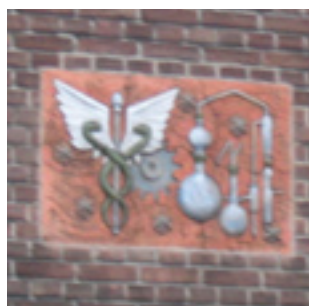
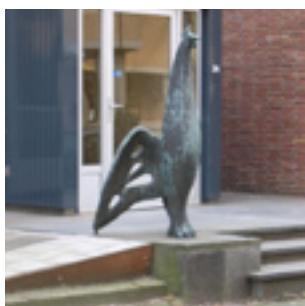
De Graaf Florisweg, Achterwillenseweg en Bloemendaalseweg hebben het karakter van landelijk gebied nog deels behouden. De in deze inventarisatie opgenomen woningen bestaan nog.

Woonhuis Bloemendaalseweg

Beeldende kunst

Groenstructuur

Siermetselwerk

Detailering

4. Ontwerpers van gebouwen

In literatuur over wederopbouwarchitectuur in Gouda worden de volgende architectenbureaus genoemd als ontwerpers van gebouwen.

Kerken

- Geluk, G., Gereformeerde kerk met vergaderzaal en kostervoning, 1964, Ronsseweg 1-5
- Koldewey, H.M., R.K. St. Jozefkerk met losstaande toren, 1962, Aalberseplein 2
- Zuiderhoek, D. (Baarn), Pauluskerk, 1963, Van Hogendorpsplein 2

Openbare voorzieningen

- Kraayvanger, E.H. en H.M. (Rotterdam), Politiebureau, 1956, Houtmansgracht 4
- Meischke, M.C.A. (Rotterdam), kantoorgebouw van het Gemeentelijk Energiebedrijf, 1953, Nonnenwater 8
- Wentink, Joh.A. (Baarn), bejaardentehuis Gouwestein, 1957, Van Bergen Ijzendoornpark

Scholen

- Bleeker, R., Theo Thijssenschool, 1957, Tesselschadestraat 1-3
- Van den Bosch, Hendriks en Campman (Gouda), Sint Anthoniuscollege, 1964-1965, op de hoek van de Nansenstraat met de John Mottstraat
- Van den Bosch, Hendriks en Campman (Gouda), St. Petrus ULO-school, 1960-1965, Bernadottelaan, met beeldhouwwerk in de gevel van J.M. Jansen
- Van den Bosch, Hendriks en Campman (Gouda), RK Roncallischool, 1967, Wilsonplein 1 (patioschool)
- Elffers, C., Christelijk Lyceum, 1959-1961, Heemskerkstraat
- Margry en Jacobs, Lagere St. Michaelschool, 1950, Reygerstraat (gangloze school)
- Meijerink (Zwolle), Christelijke kweekschool (1964), Ronsseplein 1 en 3
- Steur, A. van der, Lagere Koninklijke Emmaschool, 1950, Herpstraat 1
- Steur, A. van der, Coornhertgymnasium, 1950, Nansenstraat 40
- Steur, A. van der, School, Jan van Renesseplein
- Wijnen, P.A. van (Dordrecht), RK Lagere Technische School, 1965, Winterdijk 8 (met vast straatmeubilair en abstracte beeldhouwkunst op het schoolplein).

Woningbouw

- Kuiper, De Ranitz, Van der Ree, Van Tol, genoemd als ontwerpers van de vier flats uit 1967 Boerhaavekwartier langs de Bleulandweg.

5. Verantwoording van bronnen

Deze inventarisatie is gebaseerd op diverse bronnen: interviews, archiefonderzoek en literatuuronderzoek. Daarnaast is in de periode januari tot en met maart 2005 veldwerk uitgevoerd in de vorm van een schouw ter plekke. Bij die gelegenheid zijn de objecten gefotografeerd. De namen van architecten zijn afkomstig uit literatuur. De gegevens over de wijken zijn gebaseerd op interviews, literatuurgegevens en archiefonderzoek.

Interviews:

Hein Driest (stedenbouw)
Brenda de Geus (woonbeleid)
Thijs van Hees (landschapsarchitect)
Sjaak de Keijzer (stedenbouw)
Martin Netten (inspecteur monumenten)
Peter Oskam (coördinator restauratie)
Dorothee Posthumus Meyjes (cultuurhistorie)
Jon Rook (stedenbouw)
Gerard Struijk (stedenbouw)
De interviews vonden plaats 9, 14 en 23 februari 2005

Geraadpleegde archieven:

-Gouda, Groene Hart Archief, Analytische verslagen van de gemeenteraad van Gouda, 1935-1970
-Gouda, Groene Hart Archief, Historisch Topografische Atlas.
-Gouda, Groene Hart Archief, ac 57: Secretarie-archief gemeente Gouda, 1921-1945.
-Gouda, Groene Hart Archief, ac 269: Archief van de dienst openbare werken, 1928-1948.
-Gouda, Groene Hart Archief, ac 321: Secretarie-archief gemeente Gouda, 1946-heden.
-Gouda, Groene Hart Archief, ac 520: Secretarie-archief gemeente Gouda, 1945-1970.
-Rotterdam, Nederlands Architectuurinstituut, Archieven van wederopbouwarchitecten: Van den Broek en Bakema, E.F. Groosman, H. Maaskant, S.J. van Embden, W. Wissing.

Gedrukte stukken (archief gemeente Gouda)

-Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland, Economisch-Technologisch Instituut voor Zuid-Holland, Gouda, deel I Analyse, 1950 ('Stadsplan-rapport')
-Instituut Stad en Landschap van Zuid-Holland, Economisch-Technologisch Instituut voor Zuid-Holland, Gouda, deel II De Toekomst, 1950 ('Stadsplan-rapport')
-Stedebouwkundig Basisplan voor de binnenstad van Gouda, 1959 (Basisplan)
-Gouda 2000. Een studie over de ontwikkelingsmogelijkheden der Gemeente Gouda, september 1969

Gebruikte literatuur (selectie):

-P.H.A.M. Abels (red, e.a.), Duizend jaar Gouda. Een stadsgeschiedenis, Hilversum 2002
-A. Bezemer, 'Ruimtelijke ontwikkeling van Gouda', in: Gouda in zeven eeuwen, Gouda 1972, p. 45-62
-A. Blom, B. Jansen, M. van der Heiden, De typologie van de vroeg-naoorlogse woonwijken, Zeist RDMZ 2004
-N. de Boer en D. Lambert, Woonwijken. Nederlandse stedenbouw 1945-1985, Rotterdam 1987
-K. Bosma (e.a.), Housing for the Millions. John Habraken and the SAR 1960-2000, Rotterdam 2000
-K. Bosma en C. Wagenaar (red.), Een geruisloze doorbraak, Rotterdam 1995
-R. de Bruijn en B. Dijker, Moderne architectuur in Gouda, Gouda 1994
-Centrale directie van Wederopbouw en Volkshuisvesting, Onderzoek naar woonstijl en woonwensen, Den Haag 1953 (woningbouw Uiverplein)
-M.J. van Dam (e.a.), Gouda in de Tweede Wereldoorlog, Gouda 1995
-W. Denslagen, Gouda. De Nederlandse monumenten van geschiedenis en kunst, Zwolle 2001
-G. Geluk, 'Kerkgebouw voor de gereformeerde Gemeente', in: Stedebouw, 17 (1965) nr 6, p. 77 (kerk Ronsseweg)
-P. Kluyver, 'De marktbebouwingsverordening der Gemeente Gouda', in: Tijdschrift voor Volkshuisvesting en Stedebouw, 27 (1946) 4, p. 42-48 (marktbebouwing)
-Projectteam Wederopbouw RDMZ, De naoorlogse wijk in historisch perspectief, Den Haag 2000-2001
-Redactie, 'Gouda bouwt. Gouwestein rusthuis voor 180 ouden van dagen', in: Stedebouw, 11 (1957-1958), nr 8, p. 47 (Bejaardentehuis Gouwestein)
-Redactie, 'Pauluskerk te Gouda', in: Bouwwereld, 15 okt 1965, p. 2023-2029 (Pauluskerk)

- A. Scheygrond, Goudsche straatnamen, Alphen aan den Rijn 1979
- A. Scheygrond, De namen der Goudse straten. Wijken bruggen, sluizenwaterlopen en poorten, Alphen aan den Rijn 1981
- H.T. Siraa, Een miljoen nieuwe woningen. De rol van de Rijksoverheid bij wederopbouw, volkshuisvesting, bouwrijverheid en ruimtelijke ordening (1940-1963), Dn Haag 1989
- R.A.F.Smook, Binnensteden veranderen. Atlas van het ruimtelijke veranderingsproces van Nederlandse binnensteden in de laatste anderhalve eeuw, Zutphen 1984
- D. Zuiderhoek, 'Prachtige afsluiting van de bebouwing Gouda-Oost', in: Goudsche Courant, 9 september 1961 (Oosterwei I)

Bonas-publicaties: monografieën Nederlandse architecten (met literatuurverwijzingen)

- W. Galema, E.H. Kraaijvanger (1899-1978) en H.M. Kraaijvanger (1903-1981), Rotterdam 2000
- A. Gielen, Ad van der Steur (1893-1953), Rotterdam 2002
- M. Scharleman, S. van Ravesteyn (1889-1983), Rotterdam 2005

St. Jozefkerk, Aalberseplein

6. Foto's

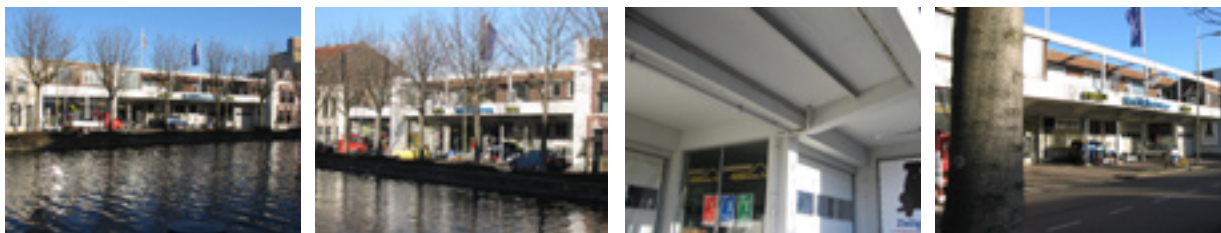
Binnenstad
Korte Akkeren
Kromme Gouwe
Nieuwe Park
Kort Haarlem
Kadebuurt
Ouwe Gouwe en Boerhaavekwartier
Achterwillens
Vreewijk + IJsselhof
Oosterwei I
Oosterwei II (Sportbuurt)
Historische uitvalswegen

Geïntariseerde panden staan alfabetisch op straatnaam per wijk.
Scholen, gymzalen en kerken zijn per wijk achterin bij elkaar geplaatst.

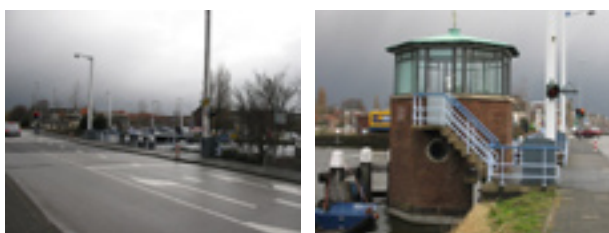

Binnenstad

Bleekerssingel 63-65

Bolwerk (brug)

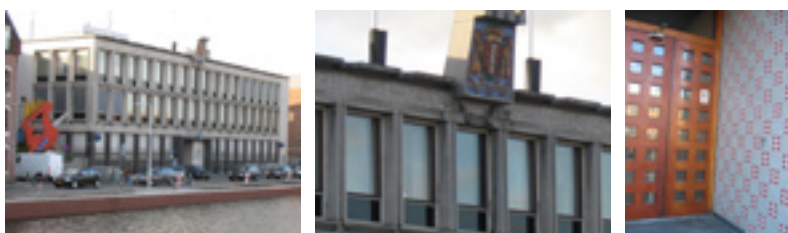
Herpstraat 1-3

Hoge Gouwe 65-68

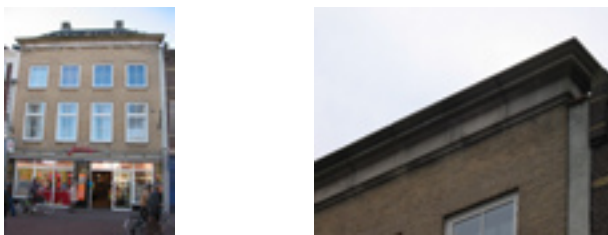
Houtmansgracht 4

Kleiweg 22

Markt 60

Naaierstraat 27

Nonnenwater 8

Oosthaven 25

Peperstraat 3-19

Regentesseplantsoen 22

Stationsplein 11-12 (beeldhouwwerken station)

Turfmarkt 58

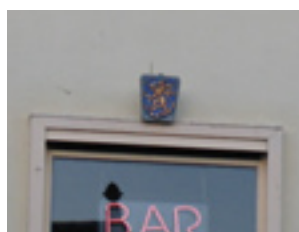
Turfmarkt - Naaierstraat

Walestraat 22

Zeugstraat 96-98

school, Lange Groenendaal

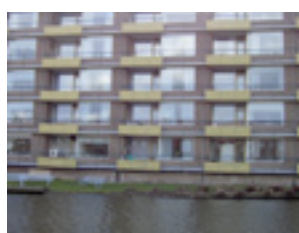

Korte Akkeren

Bakhuizen van den Brinkstraat 1-49 / 2-36

Bernardhof 400-592

Bosboom Toussaintkade 1-33

Bosboom Toussaintkade 18-22 / Busken Huetstraat 19-25

Burgemeester Gaarlandsingel 13-146

Buurtje I (Uniquema)

Constantijn Huygensstraat 129

Da Costakade 55-69

Emmastraat 2-8

Emmastraat 49

H.J.A.M. Schaeapmanstraat I-49 / 2-36

Jacob Catsstraat I-65

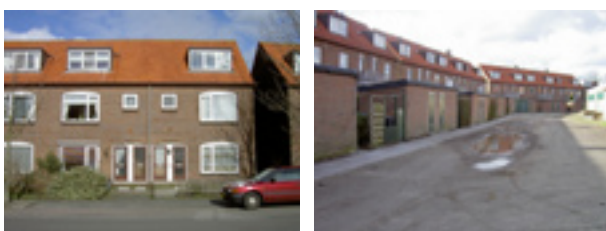
Jacob van Lennepkade 5-15

Kievitstraat 46-52

Koningin Wilhelminaweg 192-284

Koningin Wilhelminaweg noord 215-249

Koningin Wilhelminaweg zuid 2-36

Nicolaas Beetsstraat 2

Oranjeplein plantsoen

Oranjeplein kunstwerk

Prins Hendrikstraat

Schielands Hoge Zeedijk 11-17

Schielands Hoge Zeedijk 18 (Prevo BV)

Tweede J. Potgieterstraat 1-51

Uiverplein 1-79 / 2-124

Van Baerlestraat 57-62

Van Baerlestraat 63-65

Vorstmanstraat

Vossiusstraat 95-143

Vossiusstraat 78-90

Weidebloemkwartier (Dotterplantsoen 14-44)

Weidebloemkwartier (Dotterplantsoen 1-9)

Weidebloemkwartier (Hoefbladstraat 1-11)

Weidebloemkwartier (Margrietplein 1-5)

Weidebloemkwartier (Lisplantsoen 1-6)

Weidebloemkwartier (Margrietplein 21-68)

Weidebloemkwartier (Ranonkelplantsoen 15-22)

Weidebloemkwartier (Speenkruidstraat 1-19)

Weidebloemkwartier (Wederikplantsoen 1)

school, Eerste J. Potgieterstraat 12

school, Jacob van Lennepkade 6

school, Koningin Wilhelminaweg zuid 1

school, Reigerstraat 37

school, Stokvisstraat

school, Van der Palmstraat 93

school, Weidebloemkwartier (Margrietplein 21-68)

hervormd centrum, Emmastraat

voetbalterrein O.N.A. tussen de Emmastraat en de Walvisstraat

Kromme Gouwe

Ambachtstraat 1-3

Ambachtstraat 5

Industriestraat 5-5a

Industriestraat 7-9

Nieuwe Gouwe Westzijde I

Nieuwe Gouwe Westzijde 49-51

Nijverheidsstraat 4a

Nijverheidsstraat 24

Nijverheidsstraat 31

Nijverheidsstraat 53-63

Nijverheidsstraat 65

Nijverheidsstraat 75

Techniekstraat 6

Nieuwe Park

Aart Luteijnstraat - Vincent Hamanstraat

Crabethpark 13-23

Crabethpark 24-36

Crabethstraat 38

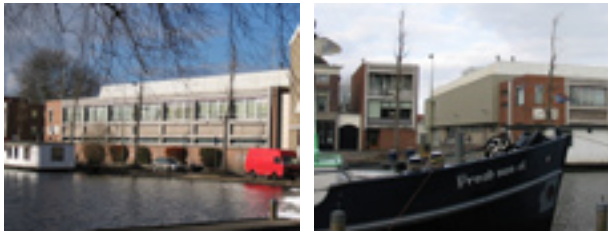

Kattensingel 9

Kattensingel 61-62

Max Havelaarstraat - Schrijversbuurt

Van Bergen Ijzendoornpark 7

Van Bergen Ijzendoornpark 19

Van Bergen Ijzendoornpark 41

Van Beveringhlaan 4

Van Beveringhlaan 12

Vredebest 6-30

Winterdijk 4

school, Van Bergen IJzendoornpark 45

school, Van Bergen IJzendoornpark 47

school, Van Bergen IJzendoornpark 49

school, Winterdijk 6

school, Winterdijk 10

Kadebuurt

Eerste Kade 1-1e

Jan Luykenstraat 1

Jan Luykenstraat 3-55

Karnemelksloot 31-53

Noothoven van Goorstraat 2

Noothoven van Goorstraat 2

Samuel Muncker 1-45 (Karnemelksloot)

Spoorlaan 1

Kort Haarlem

Burgemeester Martenssingel 145-151

Burgemeester Martensstraat 17

De la Rey laan 40

Fluwelensingel 85 (achterterrein)

Fluwelensingel 96

Fluwelensingel 106 (manege)

Nieuwe Veerstal (bank)

Nieuwe Veerstal (gemaal)

Ouwe Gouwe

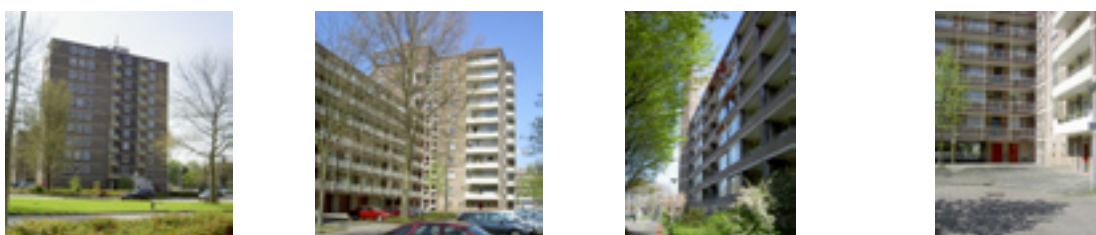
Albert Plesmanplein (rotonde)

Albert Plesmanplein 1-19

Albert Plesmanplein 19-96, Tunnelhof 1-84

Anna van Buerenstraat 1-30

Bodegraafsestraatweg 2-46

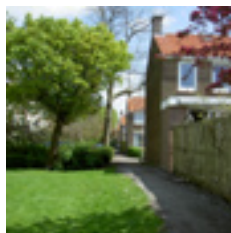
De Savornin Lohmansingel 1-12

De Visserstraat 1-35 / 2-48

Domela Nieuwenhuisstraat 36 / Vliegenstraat 35

Frederik Hendriklaan 2- 72 / 3-109

Goeman Borgesiustraat 2-60, Heemskerkstraat 34-92, Tak van Poortvlietstraat 2-60

Graaf Adolfstraat 1-15 / 2-16

Groen van Prinstersingel 2-40

Groen van Prinsterersingel 42-50 (Prins Willem Alexanderkazerne)

Heemskerkstraat 1-99, Slotemaker de Bruinestraat 1-49,

Idenburstraat 1-18, Talmastraat 1-18, Thorbeckelaan 53-87

Louise de Colignystraat 1-87 / 2-110

Oranje Nassaulaan 39-62

Oranje Nassaulaan 20-25

Oranje Nassaulaan 26-31

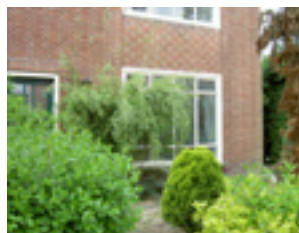
Prins Mauritsstraat 8

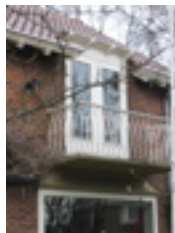
Prins Mauritsstraat 1a

Prins Mauritsstraat 5

Prins Mauritsstraat 2 - Graaf Florisweg

Prins Willemsingel

Regoutstraat 22-23

Regoutstraat 1-21, Johan de Wittstraat 1-27, Kolkmanstraat 1-42

Ridder van Catsweg 2-152

Spoorstraat - Tunnelstraat

Stadhouderslaan 1-16

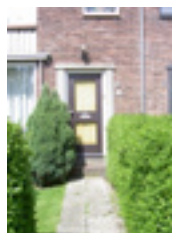
Statensingel 2-142

Statensingel 1-10

Thorbeckelaan 53-183

Troelstralaan 1-10

Van Hallstraat 1-24

Van Limburg Stirumstraat 1-3, 9-15, 10-12

Van Oldenbarneveldstraat 2-104

Wibautstraat 1

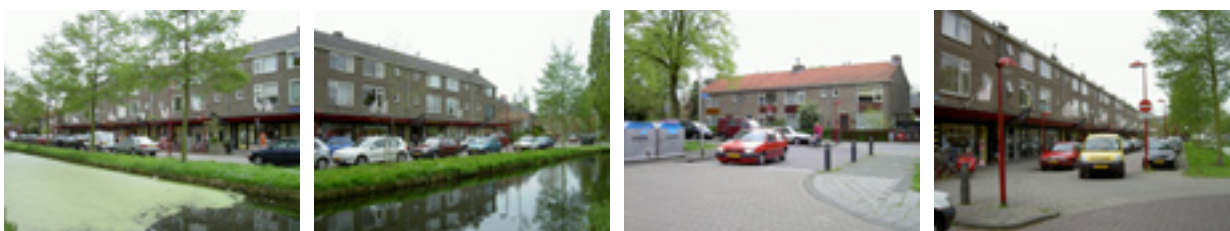
Wibautstraat 2-160

Willem de Zwijgersingel 122-218

Willem en Marialaan 8-78

school, ABC-school, Aalberseplein 6

school, De Kempenaerstraat 2

school, De Goudse Waarden, Heemskerkstraat 105-107

school, Coornhert Gymnasium, Jan van Renesseplein 1

school, Juliana van Stolbergstraat 2

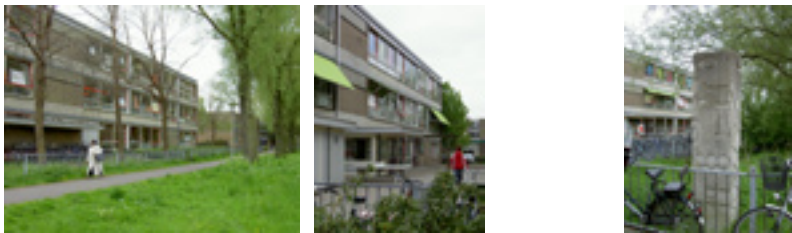
school, Coornhert Gymnasium, Ruys de Beerenbroucklaan 1

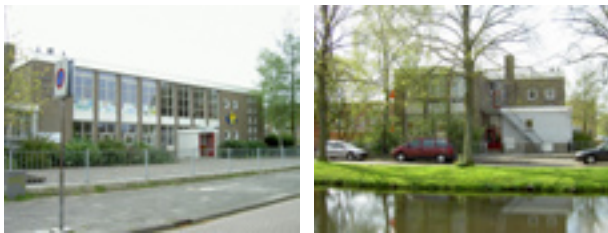
school, Johannes Calvijn school, Willem de Zwijgersingel 5

school, Weth. H. Luidenschool, Willem de Zwijgersingel 9

school, Koningin Wilhelminaschool, Willem de Zwijgersingel 220

school, Willem en Marialaan 1

Gymzaal, Willem De Zwijgersingel 116

kerk, St. Jozefkerk, Aalberseplein 3

kerk, Pauluskerk, Van Hoogendorpplein 2, Willem de Zwijgersingel 1

Leger des Heils, Ruys de Beerenbroucklaan 2

ziekenhuis, bijgebouw St. Jozef, Graaf Florisstraat 77

Boerhavekwartier

Bleulandweg I

Bleulandweg 12-490, Dreef 2-160

Livingstonelaan (huize bloemendaal)

Ronsseplein I

Ronsseweg 2-136

Ronsseweg 138

Ronsseweg 227-527

Ronsseweg 551

Ronsseweg 555

school, Ronsseweg 557

kerk, Gereformeerde Gemeente Synodaal Verband, Bleulandweg 1

ziekenhuis, Bleulandweg 10

Achterwillens

Gloriantplantsoen

Gloriantplantsoen

Merlijnstraat

Merlijnstraat (trafohuis)

Tristanstraat 18

Vreewijk

Bernadottestraat 5-75

Bernadottestraat 26-148

Bernadottestraat 150-156

Bothastraat 18-28

Briandstraat 2-6

Bunchestraat 16-28

Dunantsingel 4-208

Joubertstraat 22-34

Joubertstraat 49-77

Joubertstraat 93-103

Joubertstraat 105-115

Joubertstraat 143-191

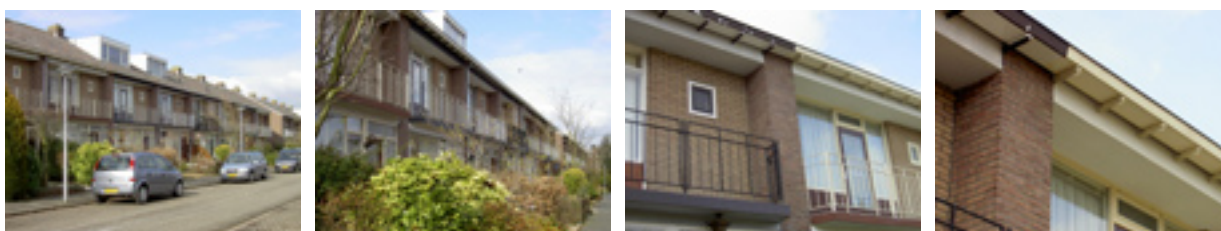
Nansestraat 49-77

Nansestraat 52-58

Schweitzerplein 1-9 Soderblom 2-18

Schweitzerplein 33-41

Sportlaan 55-77

Sportlaan 81

stempel Bunchestraat (Marshallpad, Nansestraat 1-23, Stresepad, Van Heuven Goedhartsingel)

Tobias Asserstraat 4-30

Von Suttnerstraat 30-54

school, Oostvogel, Bernadottestraat 3

school, John Mottstraat 2

school, Nansestraat 40

school, Wilsonplein

Begraafplaats IJsselhof

Oosterwei I

Boelhouverstraat

Rijkenstraat 4-22

Dercksenstraat 1-23

Dobbestraat

Dunantsingel 25-35 (apotheek)

Eendrachtsweg 4-46

Gedenkklan oneven

Helena Rietbergstraat

Koerierspad

stempel Noord (Johannes Poststraat 2-158, Gedenkklan 2-22, Vrijheidslaan 1-21, 22-42)

stempel Noord (Gedenkiaan 24-58, Vrijheidslaan 43-53, Brandsmastraat 2-36, 38-92)

stempel Noord (Bleysstr. 1-44, Brandsmastr. 1-47, Gedenkl. 62-82, 84-118, 120-154, Vrijheidsl. 61-95, 97-131, 133-)

stempel Zuid (Wiardi Beckmanstr. 2-112, Eendrachtsweg 99-129, 131-161, Verzetslaan 180-236, Rutgerstr. 1-56)

stempel Zuid (Eendrachtweg, Telderstraat, Verzetslaan, Wiardi Beckmanstraat)

Van Royenstraat 1-4

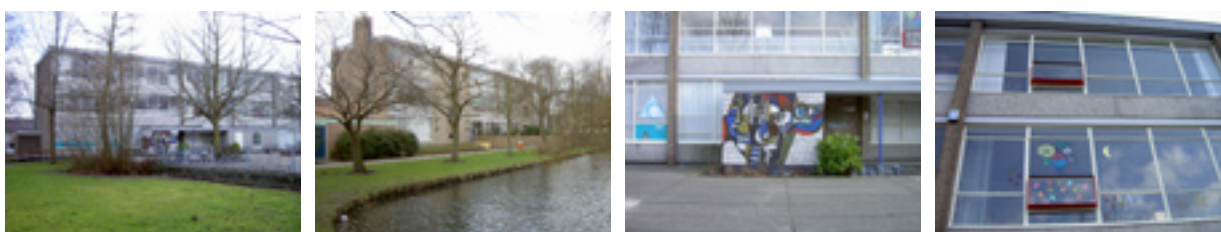
Walraven Van Halstraat 1-153

Walraven Van Halstraat 2-24

school, Rijkenstraat 3

kerk, Kortestraat 3

Oosterwei II

Han Hollanderweg 158-192

Marathonweg

Olympiadeplein

Historische uitvalswegen

Achterwillensebocht

Achterwillenseweg

Achterwillenseweg 5b

Achterwillenseweg 110

Achterwillenseweg 112

Achterwillenseweg 114

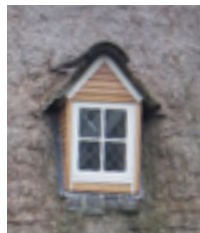
Achterwillenseweg 124

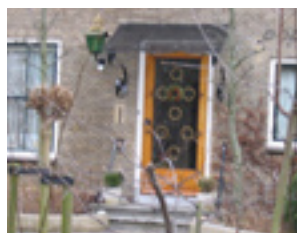
Bloemendaalseweg 32a

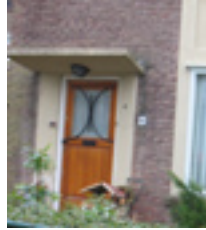
Bloemendaalseweg 43

Graaf Florisweg 28

Graaf Florisweg 60

Graaf Florisweg 117-119

Graaf Florisweg 121-123

Ridder van Catsweg - heempad

